

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Diplomová práce

RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Autor práce: Bc. Dominika Vlčková

Vedoucí práce: Mgr. Helena Machulová, Ph.D.

Studijní obor: Etika v sociální práci (KS)

2024

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

V Českých Budějovicích dne 22. 3. 2024

.....
Bc. Dominika Vlčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Heleně Machulové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnovala. Dále bych ráda poděkovala rodině a mým blízkým za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod.....	5
1 Náhradní rodinná péče.....	6
1.1 Pěstounská péče	8
1.2 Dávky pěstounské péče.....	11
2 Rizikové chování dětí a dospívajících.....	14
2.1 Příčiny rizikového chování	15
2.2 Výchova dětí v období dospívání	17
2.3 Typy rizikového chování	17
2.4 Prevence rizikového chování	23
2.5 Rizikové chování u dětí v pěstounské péči.....	26
3 Role doprovázející organizace a orgánu sociálně-právní ochrany dětí.....	29
3.1 Doprovázející organizace	29
3.2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí.....	35
4 Výzkumné šetření.....	38
4.1 Cíl výzkumu.....	38
4.2 Výzkumné otázky	38
4.3 Použité metody a techniky.....	38
4.4 Výzkumný soubor.....	38
4.5 Realizace výzkumu	39
4.6 Analýza dat (vyhodnocení dat).....	39
4.7 Etika výzkumu	39
4.8 Výsledky výzkumu	40
4.9 Diskuse.....	50
Závěr	53
Seznam použitých zdrojů.....	54
Seznam zkratk	58
Seznam tabulek.....	59
Abstrakt.....	80
Abstract.....	81

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou rizikového chování dětí, které se nacházejí v pěstounské péči. Důvodem pro výběr tématu byla osobní zkušenost na pozici sociálního pracovníka v doprovázející organizaci a zájem o bližší seznámení a prohloubení si poznatků v oblasti rizikového chování u dětí a dospívajících, kteří se nacházejí v pěstounské péči.

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a zároveň je zodpovědný za jeho výchovu. Pěstouni mají během vykonávání péče o dítě svá práva a povinnosti. Pěstounem se může stát jednotlivec, manželé nebo partneři, kteří vyhoví zákonem stanoveným podmínkám. Pěstouni mají povinnost vybrat si svou doprovázející organizaci, která přiřadí rodině klíčového pracovníka. Klíčový pracovník rodinu pravidelně minimálně jednou za dva měsíce navštěvuje v domácnosti. Současně se klíčový pracovník snaží řešit s rodinou problémy a nepříznivé životní situace, které v rodině mohou během péče o dítě nastat. Klíčový pracovník pomáhá rodině najít co nejlepší řešení problémů a zprostředkovává rodině možnost další odborné pomoci.

Výchovné problémy mají většinou různé příčiny a mohou mít na dítě negativní důsledky. Za rizikové chování se považuje chování, které negativně ovlivňuje samotného jedince, ale i jeho okolí či společnost. Zároveň je u náhradní rodinné péče důležitá role orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který zajišťuje ochranu práv dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu.

Cílem diplomové práce je zmapovat rizikové chování u dětí v pěstounské péči se zaměřením na důsledky jejich jednání. V teoretické části diplomové práci je popsán obecný rámec náhradní rodinné péče a její formy, zejména je popsána pěstounská péče, dále je v teoretické části popsána problematika rizikového chování dětí a dospívajících, prevence tohoto chování, role doprovázející organizace pěstounských rodin a role orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V diplomové práci vycházím zejména ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, poté z odborných knih, a to například z knihy *„Pěstounská péče“* od autorky Hany Pazlarové či z knihy s názvem *„Puberťáci a adolescenti“* od Michael Carr-Gregg a Erin Shale.

K získání dat pro výzkumnou část diplomové práce byla zvolena kvalitativní strategie, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Data získaná z rozhovoru byla vyhodnocena metodou vytvářením trsů.

Diplomová práce bude sloužit jako informační materiál a může přispět jako pomůcka pro sociální pracovníky při práci s rodinou.

1 Náhradní rodinná péče

Ve své diplomové práci se zaměřuji na rizikové chování dětí v pěstounské péči, a proto bych ráda nejprve přiblížila pojem ‚náhradní rodinná péče‘.

Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, kdy je dítě vychováváno v náhradním prostředí náhradními rodiči. Náhradní rodinná péče má přednost před umístěním dítěte do ústavní péče.¹ Většina dětí, které jsou umístěny do náhradní rodinné péče, mají své rodiče, kteří se o ně nemohou, nechťejí nebo neumí postarat. Dítě by se mělo cítit v rodině šťastné a velmi důležitý je pocit bezpodmínečného přijetí a bezpečí.² Pro dítě je nejlepší, pokud o něho může pečovat jeho nejbližší rodina. Pokud se z různého důvodu nejbližší rodina nemůže o dítě postarat, je dítěti vybrána náhradní rodina z prověřených žadatelů, kteří mají zájem přijmout dítě do své péče.³ Tyto osoby jsou důkladně připravovány, jelikož právě na výběru nejvhodnější rodiny závisí příznivý vývoj dítěte. Cílem náhradní rodinné péče je poskytovat dětem trvalou, dlouhodobou nebo přechodnou péči.⁴

Dítě, které se nachází v náhradní rodinné péči, si s sebou v životě nese spoustu vzpomínek a zkušeností, které nejsou vždy pozitivní. Mnohdy se stává, že si dítě v minulosti nedokázalo vytvořit citové pouto k jedné osobě a ve své rodině nemělo pocit bezpečí. Dítě často neví, co znamená rodina a domov, a proto tyto negativní zkušenosti vedly k tomu, že dítě citově otupělo.⁵

Ze své vlastní zkušenosti s tvrzením autorky souhlasím. Děti v pěstounské péči mají ve většině případů problémy navazovat vztahy i s blízkými osobami. Může se stát, že dítě spoléhá jen samo na sebe, jelikož mu v minulosti rodiče dávali jen plané sliby, které nakonec nedodrželi. Dítě si tyto negativní vzpomínky pamatuje a má problém věřit ostatním lidem.

Náhradní rodinná péče je v České republice ukotvena především v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Náhradní rodinná péče má několik forem:

1. péče jiné osoby (svěřenectví),
2. poručenství s osobní péčí,
3. osvojení,
4. pěstounská péče,
5. pěstounská péče na přechodnou dobu.⁶

¹ Srov. MPSV. *Náhradní rodinná péče*.

² Srov. BUBLEOVÁ, V., a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, s. 10.

³ Srov. GROHOVÁ, J., a kol. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!*, s. 6.

⁴ Srov. BUBLEOVÁ, V., a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, s. 8.

⁵ Srov. GROHOVÁ, J., a kol. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!*, s. 12.

⁶ Srov. MPSV. *Náhradní rodinná péče*.

Pro pochopení problematiky náhradní rodinné péče bych ráda více přiblížila jednotlivé formy náhradní rodinné péče, a poté bych se podrobněji zaměřila na pěstounskou péči,

Péče jiné osoby (svěřenectví)

Svěření dítěte do péče jiné osoby nastává v případě, kdy o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník. Rozhodnutí o svěření dítěte do péče jiné osoby musí být v souladu se zájmy dítěte.⁷ Soud dává při svěření do péče přednost příbuzným dítěte či jiným blízkým osobám. Soud také stanovuje rozsah práv a povinností pečujícím osobám vůči dítěti.⁸

Poručenství s osobní péčí

Poručenství nastává tehdy, pokud není v životě dítěte žádný z rodičů, který má rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Soud v tomto případě jmenuje dítěti poručníka. Poručník má vůči svému dítěti všechny povinnosti a práva jako rodič, kromě vyživovací povinnosti.⁹

Účelem poručenství je ochrana dítěte, které nemá plnou způsobilost k právním úkonům. Soud ustanoví dítěti poručníka z důvodu smrti rodičů nebo z důvodu zbavení rodičovské odpovědnosti. Poručníkem může, ale nemusí být osoba, která má dítě ve své péči. Dítě může nadále vyrůstat v péči rodičů nebo může být svěřeno do pěstounské péče.¹⁰ Do péče poručníka jsou soudem často svěřovány děti, které by mohly být osvojené, ale nemůže se pro ně najít vhodný osvojitel.¹¹

Osvojení

Osvojení je vymezeno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Osvojením se rozumí forma náhradní rodinné péče, při které vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah, jako mají rodiče a děti. Osvojitelé mají všechna práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiči a zároveň jsou osvojitelé uvedeni v rodném listu dítěte.¹² Osvojením vzniká nový právní i rodinný vztah a zároveň zanikají práva a povinnosti mezi osvojitelem a původní rodinou dítěte. Osvojitelem se může stát zletilá a svéprávná fyzická osoba, která splní všechny předpoklady pro to, aby se mohla stát osvojitelem. Osvojitelem nemůže být osoba, která je s dítětem příbuzná v přímé linii (například sestra, která již dosáhla zletilosti).¹³

⁷ Srov. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 953, odst. 1.

⁸ Srov. BUBLEOVÁ, V., a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, s. 5.

⁹ Srov. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 928, odst. 1-2.

¹⁰ Srov. GROHOVÁ, J., a kol. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!*, s. 7.

¹¹ Srov. BUBLEOVÁ, V., a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, s. 10.

¹² Srov. GROHOVÁ, J., a kol. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!*, s. 6.

¹³ Srov. BUBLEOVÁ, V., a kol. *Základní informace o osvojení (adopci)*, s. 7.

1.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je vymezena především v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Pěstounská péče nastává zejména tehdy, pokud o dítě nemohou osobně pečovat rodiče nebo poručník.¹⁴

Z mé praxe vyplývá, že děti jsou často svěřovány prarodičům či jiným blízkým osobám dítěte (například strýc, teta). Důvodem svěřování dětí blízkým osobám může být například již vytvořená vzájemná citová vazba.

O pěstounské péči rozhoduje soud, po dobu, kdy se rodiče nemohou starat o své dítě.¹⁵ Jakmile mají rodiče vhodné podmínky pro péči o dítě, mohou dítě požadovat zpět do své péče. Soud svěřuje dítě zpět do péče rodičů v případě, kdy je to v souladu se zájmy dítěte.¹⁶ V pěstounské péči je hlavním zájmem dítě a to, co dítě potřebuje.¹⁷ Dítě ve svém životě často zažilo emocionální zklamání, které se týkalo například nedodržování slibů od jeho nejbližších.¹⁸

Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kteří se soudem pravidelně spolupracují, může být občas velmi náročné zhodnotit situaci a rozhodnout se, zda již rodiče mají adekvátní podmínky pro převzetí dítěte zpět do své péče. V případě umístění dítěte do pěstounské péče mají rodiče nadále právo se s dítětem osobně setkávat, pokud soud nerozhodne z vážných důvodů jinak.¹⁹ Pěstouni mají povinnost udržovat a rozvíjet vztah dítěte s jeho rodinou a blízkými osobami dítěte a umožnit kontakt dítěti s rodiči.²⁰

Dítě by mělo pěstounům v rámci svých možností a schopností pomáhat také s chodem v domácnosti.²¹ Je potřeba, aby pěstouni v domácnosti nastavili pravidla, které dítě bude muset dodržovat. Dítě by mělo hlavně v mladším věku vědět, kde má místo např. na spaní, na osobní věci apod.²²

Často se stává, že především prarodiče nenastavují dítěti pravidla. Pěstouni mohou žít v představě, že dítěti zajistí lepší život tím, že mu koupí, co dítě chce. Dítě se však vyvíjí a v období dospívání nastane problém dodržovat nově zavedená pravidla v domácnosti, které dítě dříve dodržovat nemuselo. Pěstouni poté s dítětem začínají řešit výchovné problémy, protože dítě nerespektuje žádná pravidla, která mu pěstoun nastaví. Takové chování dítěte může vyústit až do závažných výchovných problémů. Podrobněji se rizikovému chování budu věnovat v kapitole s názvem *„Rizikové chování dětí a dospívajících“*.

¹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 958, odst. 1.

¹⁵ Srov. *Tamtéž*, § 959, odst. 1.

¹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 959, odst. 2.

¹⁷ Srov. BERRICK, J. D., SKIVENES, M. *Dimensions of High Quality Foster Care*, s. 959.

¹⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 1960.

¹⁹ Srov. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 960, odst. 2.

²⁰ Srov. *Tamtéž*, § 967.

²¹ Srov. *Tamtéž*, § 968.

²² Srov. PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče*, s. 67.

V praxi se občas může pracovníkům zdát, že pěstouni mají v péči dítě převážně kvůli dávkám, které za výkon pěstounské péče pravidelně pěstouni každý měsíc získávají. Důležité je ale především to, zda dítě vyrůstá ve vyhovujícím prostředí, má zajištěné základní lidské potřeby a zda se pěstouni chovají k dítěti vhodně. Pěstoun by měl vždy přistupovat k dítěti s ohledem na jeho minulost.

V rámci problematiky rizikového chování u dětí v pěstounské péči si myslím, že je důležité vysvětlit rozdíl mezi zprostředkovanou a nezprostředkovanou pěstounskou péčí, které se v současné době rozlišují.²³

Zprostředkovaná pěstounská péče je pěstounská péče, při které prochází osoby, které se chtějí stát pěstouny, přípravou a jsou vedeni v evidenci žadatelů o pěstounskou péče na příslušném krajském úřadu. Pěstoun má v tomto případě nárok na dávku ‚odměnu pěstouna‘, avšak musí při žádosti o tuto dávku doložit dokument (oznámení o vhodnosti), který vydává krajský úřad. Jakmile žadatel o dávku pěstouna neposkytne potřebný dokument úřadu práce, který dávku vyplácí, nárok na tuto dávku žadatel nemá.²⁴ Žadatel může oznámení o vhodnosti nahradit například správním či soudním rozhodnutím, pokud je z dokumentu zřejmé, že byl vybrán jako vhodná osoba pro konkrétní dítě, které mu je svěřeno do pěstounské péče.²⁵

Nezprostředkovaná pěstounská péče je pěstounská péče, při které o dítě osobně pečuje osoba příbuzná nebo blízká. Nezprostředkovaná pěstounská péče nastává také tehdy, kdy si pěstoun sám vybral dítě, o které chce pečovat, a požádal soud o svěřeni dítěte do své pěstounské péče. Pěstoun má v tomto případě nárok na dávku ‚příspěvek při pěstounské péči‘.²⁶ Pěstouny se nejčastěji v případě nezprostředkované pěstounské péče stávají například prarodiče, sestra, teta nebo osoba blízká, například kamarádka či blízká známá dítěte.²⁷

Z mé vlastní zkušenosti vyplývá, že pěstouny se stávají především prarodiče dítěte nebo blízká osoba dítěte. Pro mnoho rodin jsou prarodiče ti nejbližší, které ve svém životě dítě má, kromě rodičů. Pěstounská péče prarodičů má mnoho pozitiv, ale i negativ. Pozitivem na pěstounské péči prarodičů je zejména to, že dítě své prarodiče většinou zná od útlého dětství a je na své prarodiče zvyklé. Negativní stránkou pěstounské péče prarodičů jsou převážně mezigenerační rozdíly, které pěstouni řeší převážně v období dospívání dítěte, kdy dítě začíná mít svůj vlastní názor na konkrétní věci, který se ale nemusí shodovat s názorem prarodičů. V těchto případech pěstouni většinou vyhledávají odbornou pomoc, která jim pomůže problém vyřešit.

²³ Srov. ÚŘAD PRÁCE. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky.*

²⁴ Srov. *Tamtéž.*

²⁵ Srov. MATYŠKOVÁ, L. *Zprostředkovaná pěstounská péče.*

²⁶ Srov. ÚŘAD PRÁCE. *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky.*

²⁷ Srov. MATYŠKOVÁ, L. *Nezprostředkovaná pěstounská péče.*

V praxi se stává, že dítě je umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstounská péče na přechodnou dobu je péčí o dítě pouze v krátkodobém hledisku, a to maximálně jeden rok.

Pěstounská péče na přechodnou dobu nastává tehdy, kdy je potřeba ohroženému dítěti poskytnout okamžitou pomoc. Cílem pěstounské péče na přechodnou dobu je poskytnutí času rodičům na to, aby si mohli vyřešit svou nepříznivou situaci v životě a mohli tak převzít v nejlepším případě dítě zpět do své péče.²⁸ Pěstounem na přechodnou dobu se může stát osoba, která je před svěřením dítěte zařazena do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Evidenci osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu vede příslušný krajský úřad.²⁹

Ve své praxi jsem se setkala s tím, že přechodná pěstounská péče byla pro pěstouny nelehkou situací. Pěstouni si vůči dítěti vytvořili citové pouto, a jelikož přechodná pěstounská péče je jen krátkodobou záležitostí, vznikly u pěstounů psychické problémy spojené s odebráním dítěte. Pěstouni jsou ale vždy sociálními pracovníky předem pečlivě informováni o tom, že přechodná, ale i pěstounská péče nemusí trvat až do dospělosti dítěte a může nastat situace, kdy si rodič vyžádá dítě do své péče zpět. Dítě si může vytvořit na samotné pěstouny velmi silné citové vazby, a proto je potřeba, aby pěstouni pravidelně s dětmi hovořili o jejich rodičích a v případě zájmů rodičů umožňovali pěstouni dítěti kontakt s rodiči.

²⁸ Srov. BUBLEOVÁ, V., a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, s. 10.

²⁹ Srov. BUBLEOVÁ, V., a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, s. 21.

1.2 Dávky pěstounské péče

Ráda bych se v této podkapitole zaměřila na dávky pěstounské péče, protože si myslím, že pěstouni by mohli být v současné tíživé sociální situaci výkonem pěstounské péče motivováni dávkami, které v případě vykonávání pěstounské péče každý měsíc získají. Pěstouni se mohou motivovat dávkami pěstounské péče i v momentu, kdy má dítě problémy s chováním a dávky jsou jedním z důvodů, proč pěstouni nadále chování dítěte tolerují. Není možné určit, jaké procento pěstounů setrvává ve výkonu pěstounské péče jen z důvodu dávek pěstounské péče, ale ráda bych poukázala i na tuto stinnou stránku, která může ovlivnit výkon péče o svěřené dítě.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jsou dávkami pěstounské péče: příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při pěstounské péči.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezletilé a nezaopatřené dítě, které je svěřené do péče osoby, která o něj pečuje. Pokud nastane situace, kdy je nezletilé dítě během jednoho kalendářního měsíce svěřeno do péče různých osob, má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte pečující osoba, která o dítě pečuje delší část měsíce. Jakmile péče o nezletilé dítě trvala během kalendářního měsíce u různých osob stejnou dobu, krajská pobočka Úřadu práce rozhodne, které z těchto pečujících osob bude příspěvek na úhradu potřeb dítěte vyplácen.³⁰

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je dávka, která nahrazuje výživné dítěte. Dávka se vyplácí dítěti i po ukončení pěstounské péče. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se vyplácí pěstounům nejdéle do 26 let věku dítěte, pokud nemá dítě z důvodu nezaopatřenosti po dosažení zletilosti vlastní stálý výdělek.³¹

Výše příspěvku činí za kalendářní měsíc:

- 6 290 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- 7 750 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- 8 870 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- 9 220 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.³²

³⁰ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 47f, odst. 1.

³¹ Srov. Srov. MPSV. *Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*, 2023.

³² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 47f, odst. 3.

V případě dítěte, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, se výše tohoto příspěvku zvyšuje dle stupně závislosti na pomoci jiné fyzické osoby a dle věku nezaopatřeného dítěte.³³

Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba, která o dítě pečuje, poskytuje zprostředkovanou pěstounskou péči, nebo osoba v evidenci (pěstoun na přechodnou dobu).³⁴

Odměna pěstouna je rozdílná u dlouhodobých pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu. U dlouhodobých pěstounů odměna pěstouna činí:³⁵

- *1 násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 1 dítě,*
- *1,2 násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I (lehká závislost),*
- *1,5 násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 2 děti,*
- *2 násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 3 děti nebo o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).³⁶*

U osob v evidenci (přechodných pěstounů) činí odměna pěstouna za jeden kalendářní měsíc:

- *1,8 násobek minimální mzdy za měsíc, pokud jde o osobu v evidenci, která není zároveň osobou pečující, anebo pokud je zároveň osobou pečující, které je do péče svěřeno 1 dítě,*
- *2 násobek minimální mzdy za měsíc, pokud je osoba v evidenci zároveň osobou pečující, které je do péče svěřeno 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I (lehká závislost),*
- *2,2 násobek minimální mzdy za měsíc, pokud je osoba v evidenci zároveň pečující osobou, které je do péče svěřeno 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost).³⁷*

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje, avšak myslím si, že pro pochopení problematiky dávek pěstounské péče je vymezení odměny pěstouna v této diplomové práci dostačující.³⁸

³³ Srov. MPSV. *Příspěvek na úhradu potřeb dítěte.*

³⁴ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, § 47i, odst. 1.

³⁵ Srov. *Tamtéž*, § 47j, odst. 1.

³⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, § 47i, odst. 1.

³⁷ *Tamtéž*, § 47j, odst. 2.

³⁸ Srov. *Tamtéž*, § 47j, odst. 3.

Příspěvek při převzetí dítěte

Na příspěvek při převzetí dítěte má nárok osoba, která převzala dítě do pěstounské péče.³⁹ Tato dávka se vyplácí dlouhodobým pěstounům a pěstounům na přechodnou dobu. Pěstouni mají nárok na příspěvek pouze jednou, pokud jde o totéž dítě.⁴⁰

Výše příspěvku při převzetí dítěte činí:

- *do 6 let věku dítěte: 10 800 Kč,*
- *od 6 let do 12 let věku dítěte: 12 150 Kč,*
- *od 12 let do 18 let věku dítěte: 13 500 Kč.⁴¹*

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost.⁴²

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na jeho opravy. Výše příspěvku je maximálně 100 000 Kč.⁴³ Příspěvek na zakoupení motorového vozidla může být pěstounovi vyplacen již před zakoupením motorového vozidla, avšak pěstoun musí do 6 měsíců od vyplacení příspěvku koupit motorového vozidla prokázat. Pokud pěstoun nevyužije příspěvek na zakoupení motorového vozidla, je povinný příspěvek vrátit zpět.⁴⁴

Příspěvek při pěstounské péči

Nárok na příspěvek při pěstounské péči vzniká v případě nezprostředkované pěstounské péče a poskytuje se osobně, která o dítě pečuje. Výše příspěvku se odvíjí od násobku životního minima, a to v závislosti na počtu svěřených dětí do péče a jejich zdravotním stavu.⁴⁵

³⁹ Srov. PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče*, s. 103.

⁴⁰ Srov. ÚŘAD PRÁCE. *Příspěvek při převzetí dítěte*.

⁴¹ Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, § 471, odst. 2.

⁴² *Tamtéž*, § 47m, odst. 1.

⁴³ *Tamtéž*, § 47m, odst. 2.

⁴⁴ *Tamtéž*, § 47m, odst. 3.

⁴⁵ Srov. ÚŘAD PRÁCE. *Příspěvek při pěstounské péči*.

2 Rizikové chování dětí a dospívajících

V této kapitole bych ráda více přiblížila rizikové chování dětí a dospívajících, jelikož se na téma rizikového chování primárně v mé diplomové práci zaměřuji.

Rizikovým chováním jsou ohroženy nejen děti, které se nacházejí v náhradní rodinné péči, ale tento problém se týká i dětí, které vychovávají jejich biologičtí rodiče. Rizikové chování je chování, které má za následek nárůst sociálních, výchovných a zdravotních rizik pro samotného jedince či celou společnost. Pojem „rizikové chování“ nahradil výraz „sociálně-patologické jevy“.⁴⁶ Rizikové chování má také negativní dopady na psychologické či sociální fungování jedince, zdraví a jedinec rizikovým chováním ohrožuje jeho sociální okolí.⁴⁷

Z mé praxe je zřejmé, že pěstouni si nejsou mnohdy v problémové situaci jistí, jak správně řešit chování, které nastane většinou u dítěte v období dospívání.

Období dospívání je pro každého člověka přechodnou fází mezi dětstvím a dospíváním. Obdobím dospíváním se rozumí věk od deseti do přibližně dvaceti let člověka. Je zřejmé, že člověk během tohoto období prochází různými změnami – ať už jsou to změny tělesné, sociální, ale také psychické.⁴⁸ Pro období dospívání je typické osvobodování se od rodičů, hledání vlastní individuality, odmítání kontroly ze strany rodičů a napjatými vztahy v rodině.⁴⁹ Cílem dospívání je dosáhnout samostatnosti v životě člověka. Dospívající často v životě překračují své hranice a zkouší nové věci. Děti v období dospívání hledají svou identitu, zajímají se o své kořeny, a to se týká i dětí, které se nacházejí v pěstounské péči.⁵⁰

Ze své pracovní zkušenosti je mi známo, že děti, které se nacházejí v období dospívání se více zajímají o to, kdo jsou, odkud pochází a zda se podobají svým biologickým rodičům. Dospívání zahrnuje dvě fáze, a to ranou adolescenci a pozdní adolescenci.

Raná adolescence nastává mezi jedenáctým až patnáctým rokem života jedince. Dítě v rané dospělosti mění způsob myšlení, nastávají tělesné změny a dochází ke změně emočního prožívání.⁵¹ Pozdní adolescence nastává u člověka mezi patnáctým až dvacátým rokem života. Člověk si v tomto věku utvrzuje svou sociální identitu a začíná být v případě ukončení školní docházky ekonomicky samostatným.⁵² V této fázi adolescence důležité poskytnout dítěti čas na to, aby porozuměl sám sobě.⁵³

⁴⁶ Srov. MIOVSKÝ, M., a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*, s. 3.

⁴⁷ Srov. MIOVSKÝ, M., a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*, s. 127.

⁴⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L. *Vývojová psychologie*, s. 373.

⁴⁹ Srov. CAR-GREGG, M., SHALE, E. *Puberťáci a adolescenti*, s. 56.

⁵⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Školní poradenská psychologie pro psychology*, s. 202.

⁵¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L. *Vývojová psychologie*, s. 374.

⁵² Srov. *Tamtéž*, s. 375.

⁵³ Srov. VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L. *Vývojová psychologie*, s. 375.

Rizikové chování dětí a dospívajících se vyskytuje v každé generaci, a pokud se dítě chová v rámci určitých hranic a mezích, je toto chování považováno za běžnou součást vývoje jedince.⁵⁴

Ve společnosti se čím dál častěji u dětí vyskytují projevy drzosti, vulgarity, vzdoru, vzteku, lhaní, podvádění, krádeže nebo také sebepoškozování.⁵⁵ Během období dospívání je zcela běžné, že jedinec ve svém životě získává postupně nezávislost, a to zejména na rodičích. V životě člověka je zcela normální, že dospívající posouvají své hranice v životě, zkoušejí, co je pro společnost přijatelné chování, a naopak jaké chování je už za hranicí.⁵⁶

Z mé praxe vyplývá, že jsou děti v pěstounské péči zvyklé na to, že pěstouni posouvají své hranice, co dítě může a nemůže dělat. Pokud se ale dítě dostane do střetu se společností, kde jsou nastaveny určitá pravidla a hranice, které dítě není zvyklé dodržovat, nastávají problémy, které pěstouni musí začít s dítětem řešit. Problémy se mohou týkat například zdvořilého chování ve společnosti.

2.1 Příčiny rizikového chování

Je velmi důležité rozpoznat u dítěte příčiny rizikového chování a na základě těchto příčin začít problémovou situaci řešit. Mezi hlavní příčiny výskytu rizikového chování u dítěte patří:

- *Individuální faktory (například pohlaví, emoční labilita, nízké sebevědomí, temperament, odolnost v zátěžových situacích).*
- *Rodinné faktory (dysfunkce v rodině, nedostatečný zájem a kontrola rodičů, nedůsledná výchova, slabá rodičovská podpora, ztotožnění se s negativními vzory).*⁵⁷
- *Vrstevnické vztahy (dysfunkční vztahy s vrstevníky, členství ve skupině s rizikovým chováním, odmítnutí z vrstevnické skupiny).*
- *Školní faktory (nezdravé školní klima, nedodržování pravidel, zanedbávání vývojových potřeb žáků).*
- *Komunita (rizikové party, návykové látky, nedostatečná nabídka volnočasových aktivit).*⁵⁸

⁵⁴ Srov. SOBOTKOVÁ NIELSEN, V., a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*, s. 11.

⁵⁵ Srov. NAVRÁTIL, S., MATTIOLI, J. *Problémové chování dětí a mládeže*, s. 8.

⁵⁶ Srov. SOBOTKOVÁ NIELSEN, V., a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*, s. 11.

⁵⁷ MŠMT. *Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept. Příloha č. 10, Vandalismus*, s. 4.

⁵⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 5.

Velmi důležitou roli mají v životě člověka výše zmíněné vrstevnické skupiny, které mají velký vliv na vývoj a výchovu dítěte.⁵⁹ Vývoj jedince je ovlivněn také sociálním prostředím, vztahy a komunitami. Jde především o prostředí rodiny, školy a sociální a kulturní prostředí jedince.⁶⁰ Okolní prostředí, kde člověk vyrůstá, má velký vliv na chování jedince.

Člověka v životě ovlivňuje také jeho sociální skupina. Sociální skupina musí obsahovat jednotlivé znaky, které jsou důležité pro to, aby se k ní samotný jedinec hlásil a uspokojoval ve skupině své potřeby.⁶¹

Mezi důležité znaky sociální skupiny se řadí:

- *složení skupiny,*
- *pozitivně vzájemné vztahy ve skupině a rozdělení rolí,*
- *společný cíl, normy a pravidla,*
- *společná komunikace a činnost,*
- *určitý stupeň organizovanosti a formálnosti skupiny.*⁶²

Sociální skupina může mít na dítě velký vliv. Dítě si nachází sociální skupinu na základě právě zmíněných znaků, které jsou velice důležité. Dítě se snaží identifikovat s určitou skupinou a chce do nějaké skupiny patřit. Dítě se může při přijetí do skupiny cítit uspokojeně, bezpečně. Sociální skupiny se mohou dělit podle různých hledisek na základě.⁶³

- *velikosti skupiny (malá, velká),*
- *vzniku skupiny (formální, neformální),*
- *struktury skupiny (homogenní, heterogenní),*
- *vztahu skupiny a jednotlivce (členská, referenční).*⁶⁴

Sociální skupiny je možné dělit na další dvě skupiny, a to dle systému řízení skupiny (autokratická, demokratická, liberální) a dle vazby na skupinu (primární, sekundární).⁶⁵

Sociální skupina je důležitým prostředím pro postupné osamostatňování jedince a pro jeho sebeuplatnění. Sociální skupiny jsou místem, kde jedinec hledá vztah k druhým lidem, vztah k sobě samému a v sociální skupině dítě nachází i vlastní identitu.⁶⁶

Je přirozené, že se dítě v období dospívání identifikuje s určitou sociální skupinou. V tomto případě by měli být pěstouni velmi obezřetní a vědět, s kým se dítě ve volném

⁵⁹ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*, s. 321.

⁶⁰ Srov. ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*, s. 193.

⁶¹ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*, s. 324.

⁶² ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*, s. 203.

⁶³ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*, s. 325.

⁶⁴ *Tamtéž.*

⁶⁵ Srov. ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*, s. 204.

⁶⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 205.

čase stýká nebo jaké má dítě záliby. Dohledem mohou pěstouni předcházet rozvinutí rizikového chování.

2.2 Výchova dětí v období dospívání

Děti v období dospívání potřebují, aby jim jejich okolí naslouchalo a rodiče by se měli naučit svým dětem v životě hlavně důvěřovat.⁶⁷ Důvěra dětí vůči rodičům je v životě velice důležitá. Rodiče by měli v období dospívání dítěte usilovat o to, aby komunikace nikdy „nezamrzla“, měli by naslouchat svému dospívajícímu potomkovi a snažit se v každém případě zůstat klidný a pozitivní, nezakazovat dítěti přátele, kteří za ním přicházejí, vyhýbat se slovům „zakázat“ a „nedovolit“, mluvit, naslouchat a pokud je to možné, přistupovat na kompromis. Rodině by se měli postarat o to, aby dítě vědělo, že dítě rodiče milují a váží si ho.⁶⁸

Rodiče během dospívání dítěte mohou řešit otázku, jak s dětmi hovořit o problémovém chování. Děti si na jedné straně uvědomují, že rizikové chování je pro ně špatné, zároveň jsou ale často nevědomě k rizikovému chování přitahováni. Může to být důsledkem dospívání, jelikož období dospívání je obdobím experimentů a zkoušením nových věcí.⁶⁹

Je důležité, aby pěstouni s dětmi pravidelně komunikovali. Dítě by si po rozhovoru s pěstounem mělo uvědomit, jaké následky by jeho negativní chování mohlo mít do budoucna. Výchova dětí v pěstounské péči je na základě mé praxe velmi individuální, jelikož každé dítě pochází z jiné rodiny a každé dítě má za sebou jiné životní zkušenosti, které si s sebou do nové rodiny nese. Děti se často ocitají v novém prostředí a není pro ně občas jednoduché se do rodiny rychle začlenit. Pěstouni často opakují, že již zvládli výchovu několika dětí, a proto zvládnou výchovu dítěte i teď. Pěstouni si ale často neuvědomují, že mohli udělat ve výchově jejich vlastních dětí chybu a nepřipouští si rady ve výchově od odborníků.

2.3 Typy rizikového chování

V životě dítěte a dospívajícího se může během života objevit rizikové chování a je potřeba, aby měli především rodiče a pečující osoby alespoň základní znalosti o tom, jaké rizikové chování se v současné době ve společnosti nejvíce vyskytuje.

Mezi základní typy rizikového chování se řadí záškoláctví, šikana a extrémní projev agrese, rasismus, sexuální rizikové chování, závislostní chování.⁷⁰ Článek 1 odst. 2 Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů

⁶⁷ Srov. CAR-GREGG, M., SHALE, E. *Pubertáči a adolescenti*, s. 52.

⁶⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 53.

⁶⁹ FITZSIMONS, J. G., MOORE, G. S. *Should we ask our children about sex, drugs and rock & roll? Potentially harmful effects of asking questions about risky behaviors*, s. 82-95.

⁷⁰ MIOVSKÝ, M., a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*, s. 24.

ve školách a školských zařízeních zmiňuje mezi formami rizikového chování také homofobii, rizikové formy komunikace nebo negativní působení sekt.⁷¹

Ve své praxi se setkávám i s rizikovým chováním, které se týká drzé chování dítěte a odmítání. Toto rizikové chování se u dětí vyskytuje především v období dospívání.

Formy rizikového chování se u dětí či dospívajících vyskytují často souběžně. Tento jev se nazývá syndrom rizikového chování. Mezi znaky rizikového chování se řadí převážně: rizikové zdravotní návyky (např. pití alkoholových nápojů, kouření, nezdravé stravovací návyky), sexuální chování (např. pohlavní styk s rizikovými partnery), agresivní chování (šikana, týrání), krádeže, hráčství, rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím (např. záškoláctví, neplnění školních povinností).⁷²

V diplomové práci bych se ráda věnovala podrobněji některým typům rizikového chování. Jde o typy rizikového chování, které se u dětí a dospívajících nejvíce v současné době vyskytuje.

Záškoláctví

Záškoláctví je jedním z typů rizikového chování dětí a mládeže, které rodiče (pěstouni) během péče o dítě mohou řešit. Za záškoláctví se považuje neomluvená absence žáka základní nebo střední školy během vyučování. Záškoláctvím se žák dopouští přestupku, jelikož úmyslně zanedbává školní docházku.⁷³

Záškoláctví dětí a mládeže má mnoho podob. Záškoláctví se dělí na pravé, skryté a interní a také na záškoláctví plánované či impulsivní. Záškoláctví pravé je záškoláctví, kdy se žák do školy nedostaví a rodiče žáka si myslí, že žák do školy dorazil. Za záškoláctví skryté se považuje záškoláctví, kdy žák do školy nepřijde a rodiče jsou s tím srozuměni. Rodiče žákovi absenci ve škole omluví. Je proto důležité tento typ záškoláctví ze strany pedagogů více pozorovat. Záškoláctví interní je záškoláctví, kdy se žák do školy dostaví, avšak poté ze školy na vyučovací hodinu či více vyučovacích hodin ze školy odejde. Záškoláctví impulsivní nastává tehdy, kdy se žák impulsivně rozhodne ze školy odejít. Naopak záškoláctví plánované je žákem dopředu promyšlené záškoláctví.⁷⁴

Záškoláctví se v praxi vyskytuje nejvíce u dospívajících dětí. Děti jsou často ovlivněné sociální skupinou, a protože se chtějí ve své skupině udržet, dělají věci, které by často ani ony samy nedělaly. Pěstoun často o záškoláctví dítěte předem neví, a jakmile se dozví, že dítě odešlo v polovině výuky ze školy pryč, snaží se nejdříve zjistit důvod, proč dítě ze školy odešlo a aby nenastal problém ve škole a následně na orgánu sociálně-

⁷¹ Srov. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, odst. 2.

⁷² Srov. MIOVSKÝ, M., a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*, s. 128.

⁷³ Srov. MŠMT. *Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept. Příloha č. 11. Záškoláctví*, s.1.

⁷⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 4.

právní ochrany dětí, pěstoun vynechané hodiny dítěte omluví. Pěstouni se snaží vyjít dítěti co nejvíce vstříc, aby dítě nebylo v nejhorším případě odebráno z pěstounské péče.

Šikana a extrémní projev agrese

Šikana je forma rizikového chování, při které je omezována osobní svoboda člověka a svoboda rozhodování. Jde o velký problém, kdy je oběť šikany bezbranná, ať už například z důvodu fyzického handicapu, neobratnosti či skupinového útoku.⁷⁵ Jedná se především o opakované chování, které je založeno na vědomém či úmyslné snaze ublížit jinému člověku, ať už fyzicky, psychicky nebo sociálně.⁷⁶

V současné době je velmi rozšířená šikana elektronická, především šikana přes sociální sítě. Děti tráví na telefonech a sociálních sítích spoustu času a občas je i pro rodiče/pěstouny velmi těžké dohlížet na to, jak dítě svůj volný čas na telefonu tráví. Je proto potřeba, aby pečující osoby měli informace o tom, jaké nebezpečí může internet představovat. Šikana se nejvíce projevuje ve školském prostředí, nebo v prostředí, kde dítě tráví volný čas s ostatními dětmi. Kyberšikana se může vyznačovat tím, že dítě vytvoří například falešný profil na sociálních sítích se jménem druhého žáka. Tento založený profil následně vydává ponižující nebo urážlivý obsah, rozesílá vulgární koláže nebo na jiných sociálních sítích prezentuje ponižující videa. V současné době je kyberšikana jednou z nejčastějších forem šikany.⁷⁷

V tomto ohledu si myslím, že je velmi důležité povinné vzdělávání pěstounů, kterému se budu věnovat podrobněji v kapitole s názvem „*Doprovázející organizace*“. Je potřeba, pečující osoby byli obeznámeni s prevencí šikany a pokud k šikaně dítěte dojde, tak by měly mít pečující osoby povědomí o řešení nastalé situace. Pěstouni se v situaci, kdy je dítě šikanováno, nebo je dítě osobou, která šikanuje ostatní, mohou obrátit na klíčového sociálního pracovníka z doprovázející organizace, který jim poskytne podporu, pomoc nebo zprostředkuje rodině další odbornou pomoc.

Rasismus

Rasistické chování dětí a dospívajících může mít za následek rozvinutí problémů například s návykovými látkami u dětí, ke kterým je rasistické chování směřováno. Za rasistické chování je považované nepřátelské postavení vůči příslušníkům jiné rasy nebo etnika. Rasistické chování je směřované především vůči izolované menšině, která má výraznější fyzické znaky či hovoří cizím jazykem.⁷⁸

⁷⁵ Srov. LOVASOVÁ, L. *Šikana*, s. 6.

⁷⁶ Srov. MŠMT. *Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept. Příloha č. 6. Školní šikana*, s. 1.

⁷⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 2.

⁷⁸ Srov. SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE. *Rasismus*.

Mezi rizikové typy chování dětí se řadí verbální či fyzické napadání ostatních spolužáků z důvodu jejich náboženského či politického přesvědčení nebo z důvodu rasového, národnostního či etnického původu.⁷⁹

Ve své praxi jsem se již v mnoha případech setkala s rasismem mezi dospívajícími dětmi. Jednalo se převážně o děti na základních školách, které byli svěřeni do péče pěstounů jiného etnika. Na dítě je v tomto případě vyvíjený velký nátlak ze strany spolužáků, se kterými tráví čas ve škole každý den. Je důležité, aby dítě vědělo, že se může pěstounům se vším kdykoliv svěřit. Nejhorší situace nastává tehdy, kdy se dítě vnitřně trápí a postupně ztrácí chuť do života. Pěstouni by měli s dítětem trávit čas společně a hovořit s dítětem o jeho pocitech a trablech. Souvisí s tím také prevence na základních a středních školách. Učitelé by měli být obeznámeni s možným řešením v případě výskytu rasistického chování na škole mezi dětmi. Rasistické chování může vyústit až v šikanu, kterou jsem již podrobněji výše.

Sexuální rizikové chování

Sexuálním rizikovým chováním se rozumí předčasný začátek pohlavního života, vysoká frekvence pohlavních styků, náhodné známosti a s tím spojená promiskuita, prostituce či pohlavní styk bez použití ochrany před pohlavními nemocemi (mimo dlouhodobé partnerství, kde je předpoklad pro věrnost obou partnerů).⁸⁰

Čím dále více dospívajících jedinců zahajuje začátek pohlavního života před 15. rokem, i přes jejich vědomí o minimální hranici věku pro sexuální chování. Může to být i následkem pornografie, která je pro děti a dospívající na internetu snadno dohledatelná a dospívající chtějí zkusit v životě nové věci. Sexuální rizikové chování může negativně ovlivňovat dospívajícího jedince. Důsledek tohoto chování se může projevit ve vývoji psychiky, ve zdravotní (pohlavně přenosné nemoci) či sociální (rodinné problémy) oblasti.⁸¹

Je zřejmé, že sexuální rizikové chování patří mezi závažné rizikové chování, jehož důsledky si může dospívající s sebou nést i do dospělosti (například onemocnění pohlavně přenosnou nemocí). U všech typů rizikového chování je důležitá prevence. Je potřeba, aby děti a dospívající věděli, jak se chránit před pohlavními nemocemi a naopak, aby děti a dospívající znali také důsledky rizikového chování. Mnoho dětí z mé zkušenosti, které sexuální rizikové chování provozovalo, neznalo důsledky tohoto jednání. Z tohoto důvodu je prevence rizikového chování více rozebrána v následující podkapitole, jelikož je to jedna z možností, jak děti a dospívající chránit před riziky problémového chování.

⁷⁹ Srov. MŠMT. *Rizikové chování ve školním prostředí - rámcový koncept. Příloha č. 9. Extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus*, s. 1.

⁸⁰ Srov. *Tamtéž. Příloha č. 18. Rizikové sexuální chování*, s. 1.

⁸¹ Srov. *Tamtéž*.

Závislostní chování

Jedním z typů závislostního chování je experimentace s psychoaktivními látkami, a to především s marihuanou.⁸²

Marihuana je v dnešní společnosti u dospívajících považována za standardní a spousta dospívajících jedinců vyzkouší užívat marihuanu či tabákové výrobky nebo také alkohol.⁸³ Dospívající mají často v okolí lehce dostupné různé typy návykových látek. Tvrdé drogy představují v naší společnosti vážný problém.⁸⁴ Užívání drog vede ke zhoršení celkového zdraví nebo také k rozpadu osobnosti.⁸⁵

Mezi další typy závislostního chování patří také patologické hráčství. U dětí a dospívajících se patologické hráčství rozvíjí rychleji než ve starším věku.⁸⁶ Závislostní chování může vést u dětí a dospívajících k problémům ve škole, nižší úrovni vzdělání a následně k horšímu uplatnění na trhu práce. Mimo patologické hráčství se u dětí vyskytuje také závislost na neškodných hrách.⁸⁷ S tím souvisí také závislost na internetu. Internet přináší mnoho výhod ve formě vyhledávání informací, zábavy nebo kontaktu s ostatními lidmi. Z tohoto důvodu by nebylo přínosné děti úplně izolovat od internetu, jelikož by se děti mohly dostat do sociální a znalostní izolace.⁸⁸

Dospívající tráví spoustu času na telefonech a je pro ně občas problém navazovat vztahy s vrstevníky osobně. Pěstouni se v tomto případě snaží vyjít dítěti vstříc a nenastavují maximální limit času dítěte na telefonu, protože dítě je na telefonu klidné. Děti často nevědí, jak se mají bez telefonu zabavit. Je ale velmi důležité, aby klíčoví sociální pracovníci rodiny o tomto tématu s pěstouny hovořili a snažili se o to, aby i pěstouni věděli o možných důsledcích závislosti na telefonu či internetu. Jsem ráda, že se v praxi setkávám s pěstouny, kteří jsou s riziky na internetu obeznámeni a umí na počítačích nastavit dětské zámky.

Vandalismus

Vandalismus se vyznačuje poškozováním veřejného nebo soukromého majetku pro své vlastní potěšení. Vandalismus nastává často pod vlivem návykových látek. Vandalismus páchají dospívající osoby většinou v partě osob.⁸⁹

Dospívající jedinci se nechají ostatními osobami v partě často vyprovokovat. Ráda bych proto představila příklad situace z mé zkušenosti. Chlapec ve věku 15 let, který je v péči pěstounů od 6 let, se nechal vyprovokovat od svých spolužáků, se kterými rád trávil

⁸² Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Školní poradenská psychologie pro psychology*, s. 203.

⁸³ Srov. *Tamtéž*.

⁸⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*, s. 68.

⁸⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 269.

⁸⁶ Srov. NEŠPOR, K., a kol. *Jak překonat hazard*, s. 20.

⁸⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 21.

⁸⁸ Srov. ŠEVČÍKOVÁ, A., a kol. *Děti a dospívající online*, s. 49.

⁸⁹ Srov. MŠMT. *Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept. Příloha č. 10, Vandalismus*, s. 1.

volný čas, aby na dveře na školních záchodech namaloval hanlivé obrázky a posprejoval zdi. Motivem pro chlapcovo jednání bylo udržení se v partě spolužáků.

Potřeba stát se členem party nebo získání obdivů od ostatních jsou mezi dětmi častými motivy k vandalismu.⁹⁰ V tomto případě je důležité si uvědomit, jaké příčiny může mít chování dítěte. Porozumění motivu problémového chování je důležité pro odlišení vandalismu od obdobných projevů chování.⁹¹

Je žádoucí si o správném chování s dítětem promluvit a zjistit jeho pohled na danou situaci. Nastavení pravidel a hranic ve výchově je základem pro správné chování dítěte. Dítě, které se nachází v pěstounské péči, má za sebou často nepříjemnou minulost, která se týká jeho vývoje. Dítě si často neuvědomuje, jaké chování se považuje za správné. Často se v praxi stává, že se biologičtí rodiče dítěte chovali problémově, ničili a poškozovali veřejný, soukromý majetek či přírodu. Dítě v tomto prostředí vyrůstá a jelikož nemá ve svém životě správný vzorec chování, dopouští se tohoto chování v budoucnu. Je proto důležité o tomto tématu s dítětem hovořit a sdělit mu také důsledky, které mohou nastat v případě jeho problémového chování.

Vandalismus patří k životnímu stylu dospívajících. Vandalismus i jiné formy rizikového chování jsou často doplňovány také dalšími sociálně patologickými jevy.⁹²

Další typy rizikového chování

Ráda bych v diplomové práci zmínila rizikové chování, které se týká poruch příjmu potravy, jelikož se v praxi s touto formou rizikového chování setkávám. Poruchami příjmu potravy trpí v současné době mnoho mladých jedinců.⁹³

Důsledkem poruch příjmu potravy se mohou u dětí a dospívajících rozvinout další problémy týkající se jiných typů rizikového chování, a to například problémy spojené se záškoláctvím či užíváním návykových látek.

Pocitem nespokojenosti se svým tělem trpí převážně dívky. Krásným tělem je bráno převážně štíhlé lidské tělo a z tohoto důvodu se mohou dívky, ale také chlapci, cítit pod tlakem společnosti, pokud nejsou dostatečně štíhlí. Tělesná atraktivita ovlivňuje sebedůvěru dívky a pokud se dívka necítí být dostatečně hezká, může to dojít až k odmítání vlastního těla. Tento problém může u člověka vyústit až ke změně vztahu k jídlu a případně k poruchám příjmu potravy.⁹⁴

Mezi poruchy příjmu potravy se řadí mentální anorexie a mentální bulimie. Mentální anorexií trpí osoby, které mají patologický strach ze ztloustnutí, které je spojeno s

⁹⁰ Srov. MŠMT. *Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept. Příloha č. 10, Vandalismus*, s. 2.

⁹¹ Srov. *Tamtéž*.

⁹² Srov. *Tamtéž*.

⁹³ Srov. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, čl. 2, odst. 2e.

⁹⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie pro pomáhající profese*, s. 121.

odmítáním potravy. Hlavním cílem pro osoby trpící mentální anorexií je omezování příjmu potravy a snižování své tělesné hmotnosti. Osoby omezují jídlo záměrně a v důsledku dlouhodobého trpění hladem nakonec ztrácí chuť na jídlo.⁹⁵ Mentální bulimie se charakterizuje touhou po jídle, která má za následek záchvatové přejídání s následným vyvoláním zvracení nebo užitím projímadel.⁹⁶ Osoby, co trpí bulimií, se nedokážou sebeovládat a pocity selhání bývají spojené s depresí a úzkostí.⁹⁷

Ve své praxi jsem měla možnost setkat se s dívkou ve věku 14 let, která byla v péči pěstounů od svých 10 let. Dívka se po dobu skoro čtyř let, které u pěstounů strávila, nemusela omezovat v jídle, jako v minulosti, kdy ji matka odepírala jídlo a měla od pěstounů zajištěný pravidelný přísun potravy. Důsledkem pravidelného přísunu živin a nezdravého stravování nastalo u dívky přibírání na váze. Bohužel, třídní kolektiv na základní škole si dívky nadváhy všiml rychle a dívka začala být spolužáky šikanována. Dívka se o tomto problému nikomu nesevěřila, uzavřela se do sebe, nechtěla chodit s kamarády ven a s pěstouny netrávila už tolik času, jako dříve. Dívka začala postupem času nepravidelně jíst a došlo to až do takového stádia, kdy si jídlo odepírala záměrně. Na základě těchto skutečností pěstouni s dívkou toto téma probrali a poté se obrátili na pomoc klíčové sociální pracovnice z doprovázející organizace, která začala tuto situaci dále řešit.

Rodiče/pěstouni se mohou v případě problémů s výchovou dětí obrátit na organizace, které se na problémové chování dětí zaměřují. Mezi služby, které pomáhají rodinám s výchovou dětí, patří například sociálně-aktivizační služba, která se věnuje jak rodičům při řešení problémů, tak i dětem samostatně. V rámci pěstounské péče je důležité pravidelné vzdělávání pěstounů, kde se o problémovém chování dětí a jeho prevenci mohou pěstouni dozvědět více informací. Podrobněji se o povinném vzdělávání pěstounů zmiňuji v kapitole s názvem *„Doprovázející organizace“*.

2.4 Prevence rizikového chování

Preventivní opatření je důležitým faktorem při předcházení rozvoje rizikového chování. V této kapitole bych se ráda věnovala zmíněné prevenci rizikového chování. Myslím si, že je důležité, aby byly děti seznámeny s prevencí rizikového chování již v období školní docházky, jelikož osobnost dospívajících je formována hlavně během tohoto období.

Preventivní opatření na školách je nástrojem, kterým lze významně ovlivnit postoje a hodnoty mladistvých. Je proto potřeba věnovat oblasti prevence rizikového chování dostatečnou pozornost, nejen z pohledu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ale

⁹⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Psychologie pro pomáhající profese*, s. 122.

⁹⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 124.

⁹⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 125.

také z pohledu krajské a místní samosprávy.⁹⁸ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má v oblasti prevence rizikového chování na školách zásadní roli v koordinaci a zároveň plní v oblasti prevence zásadní úkoly. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy *vytváří klíčové koncepční dokumenty a formuluje strategii pro dané oblasti, stanovuje priority na budoucí období, podporuje vytváření vazeb a struktury subjektů realizujících či spolupodílejících se na vytyčených prioritách a podporuje vytváření materiálních, personálních a finančních podmínek nezbytných pro vlastní realizaci prevence ve školství.*⁹⁹

Hlavním cílem školské prevence je předcházení vzniku rizika pro zdraví u dětí a dospívajících. Zároveň je důležité snižovat dopady projevů rizikového chování na děti a dospívající.¹⁰⁰ Za prevenci rizikového chování se považují *jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování, zamezujících jeho další progresi, zmírňujících již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhajících řešit jeho důsledky.*¹⁰¹

Jakákoliv forma prevence je velice důležitá, obzvlášť u rizikového chování. U pěstounů se občas stává, že řeší problémy spojené například s problémovým chováním dítěte až tehdy, kdy problém řeší již více institucí najednou. Prevence rizikového chování zahrnuje primární, sekundární a terciární prevenci, které se snaží o předcházení či snížení rizika rozvoje problémového chování.

Primární prevence

Primární prevence rizikového chování se zaměřuje na předcházení rozvoje rizik, které následně směřují k rizikovému chování.¹⁰² Primární prevence vede ke zdravému životnímu stylu, snížení rizikových projevů chování, k rozvoji pozitivního sociálního chování nebo také k rozvoji psychosociálních dovedností.¹⁰³

Primární prevence se dále dělí na nespécifickou a specifickou prevenci, přičemž se specifická primární prevence dále dělí na všeobecnou, selektivní a indikovanou.

Do nespécifické primární prevence se řadí aktivity, které podporují zdravý životní styl a osvojování si pozitivního sociálního chování (například smysluplné využívání volného času formou volnočasových aktivit a programů, které vedou k dodržování společenských pravidel, zdravému rozvoji osobnosti nebo k zodpovědnosti za své jednání).¹⁰⁴

⁹⁸ Srov. MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019-2027*, s. 3.

⁹⁹ MIOVSKÝ, M. a kol. *Prevence rizikového chování ve školství I.*, s. 4.

¹⁰⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 33.

¹⁰¹ *Tamtéž*, s. 29.

¹⁰² Srov. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, čl. 2, odst. 1.

¹⁰³ Srov. *Tamtéž*.

¹⁰⁴ Srov. *Tamtéž*, čl. 2, odst. 3.

Specifickou primární prevencí se rozumí opatření formou aktivit a programů, které jsou zaměřené na předcházení forem rizikového chování.¹⁰⁵ Specifická primární prevence, jak již bylo zmíněno, se dělí dále na všeobecnou, selektivní a indikovanou primární prevenci.

Všeobecná primární prevence je zaměřena na širší populaci dětí, kdy se předem nezjišťuje rozsah problémů nebo rizika.¹⁰⁶ V tomto typu prevence se zohledňuje věkové složení dětí či jiná specifika dětí (například sociální faktory). Všeobecná primární prevence je forma aktivit či programů pro větší počty dětí, například školní třída.¹⁰⁷ Selektivní primární prevence je zaměřená na děti a dospívající, u kterých je zvýšená možnost výskytu rizikového chování.¹⁰⁸ V této formě primární prevence se pracuje většinou s menšími skupinami nebo s jednotlivcem.¹⁰⁹

Indikovaná primární prevence se zaměřuje na děti či dospívající, u kterých se již vyskytly projevy rizikového chování. Cílem u tohoto typu prevence je zachytit problémové chování co nejdříve a snaha začít na problému co nejdříve pracovat.¹¹⁰ Indikovaná primární prevence je zaměřena jak na jednotlivce, tak na skupiny. Jednotlivci či skupiny mohou řešit problémy v oblasti chování či vztahů v rodině, ve škole nebo se spolužáky.¹¹¹

Sekundární prevence

Sekundární prevence se zaměřuje na osoby, které jsou již ohroženy patologickými jevy. Hlavním cílem je zabránit prohlubování a rozšíření rizikového chování.¹¹² Jde například o zabránění vzniku a rozvoji závislosti u osob, které již návykové látky užívají.¹¹³

Ve svém pracovním životě jsem se setkala s osobami, které užívají návykové látky a nechtějí, aby byli na návykových látkách závislé, a proto začaly docházet do adiktologické poradny, která se zaměřuje na prevenci a léčbu závislosti u lidí. Pěstouni taktéž mohou řešit situaci spojenou s užíváním návykových látek u dětí, které mají v péči. Pěstouni v případě pomoci a podpory mohou vždy kontaktovat klíčového sociálního

¹⁰⁵ Srov. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, čl. 2, odst. 1.

¹⁰⁶ Srov. *Tamtéž*, čl. 2, odst. 2a.

¹⁰⁷ Srov. MIOVSKÝ, M. a kol. *Prevence rizikového chování ve školství I.*, s. 61.

¹⁰⁸ Srov. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, čl. 2, odst. 2b.

¹⁰⁹ Srov. MIOVSKÝ, M. a kol. *Prevence rizikového chování ve školství I.*, s. 61.

¹¹⁰ Srov. *Tamtéž*.

¹¹¹ Srov. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*, čl. 2, odst. 2c.

¹¹² Srov. KAJANOVÁ, J. *Sociální patologie*, s. 78.

¹¹³ Srov. MARTANOVÁ, V. *O primární prevenci rizikového chování*.

pracovníka doprovázející organizace pěstounských rodin, který rodině nabídne pomoc či kontakt na nejbližší adiktologickou poradnu v jejich místě bydliště.

Terciární prevence

Terciární prevence se zaměřuje především snížení důsledků spojených s rizikovým chováním u osob, které jsou již zasaženi patologickými jevy. Terciární prevence je určena osobám, které se nechtějí nebo nejsou schopni vzdát se rizikového chování.¹¹⁴ Jde například o zabránění vážného či trvalého poškození zdravotního stavu v souvislosti s užíváním návykových látek.¹¹⁵

Pěstouni mají na svěřené děti pravidelně dohlížet a v případě jakýchkoliv projevů rizikového chování začít s dětmi tuto situaci okamžitě řešit. Z mé praxe jsou mi známy případy, kdy pěstouni na chování dětí pravidelně dohlíželi a snažili se zabránit vzniku problémového chování formou pravidelných rozhovorů s dětmi, ale bohužel jsem se setkala také s pěstouny, kteří se nesnažili nijak zabránit vzniku problémového chování u dětí a prevence je nezajímala. V tomto případě je důležité, aby pracovník doprovázející organizace o tomto tématu s pěstouny pravidelně komunikoval a pěstouni znali důsledky neřešení rizikového chování.

2.5 Rizikové chování u dětí v pěstounské péči

Děti v pěstounské péči si prošly často nepříjemnou minulostí, proto si tyto děti zaslouží soucit a respekt nejen od osob pečujících. Člověk si ani nedokáže představit, čím si některé děti musely v životě projít. Pěstouni musí často vyvinout větší úsilí, aby dětem pomohli si osvojit dovednosti, které dosud děti neznaly. Je důležité, aby pečující osoby dítě nekritizovali, jelikož tyto děti se musely ve svém životě poprat s různými životními situacemi.¹¹⁶

Pomoc by se měla věnovat i samotným pěstounům, kteří o dítě nepřetržitě pečují, protože i pro ně je životní situace těžko zvladatelná a potřebují proto podporu a pomoc.

Dospívání je často složitým obdobím v životě člověka.¹¹⁷ Děti v pěstounské péči se často v životě vypořádávají s otázkou sebedůvěry a neustále testují míru přijetí pěstouny. Děti také často sledují reakce pěstounů na jejich chování, které není vždy pozitivní. Děti často porušují různá nastavená pravidla v rodině, nerespektují hranice a pro pěstouny je toto období velice náročné.¹¹⁸

Pro pěstouny je období dospívání dítěte velmi náročné. Pěstouni se nacházejí v situaci, kdy neví, jak tuto situaci dále řešit. Tady nastává etické dilema, především u starších pěstounů, kteří nechtějí změnit styl výchovy dítěte a nereagují na rady odborníků.

¹¹⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 577.

¹¹⁵ Srov. MARTANOVÁ, V. *O primární prevenci rizikového chování*.

¹¹⁶ Srov. PURVIS, B. K., CROSS, R. D., SUNSHINE L. W. *Dítě v nové rodině*, s. 41.

¹¹⁷ Srov. PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče*, s. 231.

¹¹⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 232.

V tomto může nastat etické dilema, zda děti svěřovat do péče například prarodičům, kteří jsou o několik desítek let starší, než dítě. Dítě je na druhou stranu v příbuzenské pěstounské péči, pěstouna zná od útlého dětství a má k pěstounovi vytvořené city.

U dětí v pěstounské péči, které vykazují známky rizikového chování, je důležité zjistit příčiny tohoto chování a podle toho následně reagovat.¹¹⁹ Dítě může různým způsobem na sebe upozorňovat například v situaci, kdy je obětí šikany, avšak stává se, že někteří dospívající se mohou chovat problémově za účelem vlastního potěšení. Problémové chování dospívajících je jedna z nejčastějších příčin, proč pěstouni ukončují předčasně pěstounskou péči.¹²⁰ Pěstoun by měl být schopen pochopit problémové chování dítěte, které vychází z deprivace. Pěstoun by se měl snažit zjistit, o co si dítě prostřednictvím jeho problémového chování říká.¹²¹ Pokud má dítě velmi vážné výchovné problémy, je to často hlavním důvodem rozpadu pěstounské rodiny, kdy negativní chování dítěte dennodenně zasahuje do chodu rodiny a pro pěstouny je to velká zkouška. Pro děti, které vykazují známky rizikového chování, je velmi důležitá podpora a pomoc od pěstounů.¹²²

Je velmi důležité, aby rodiče (pěstouni) ve výchově dítěte nastavily pravidla, které dítě bude muset dodržovat. Pravidla se mohou týkat peněz, pomoci v domácnosti nebo také trávení volného času. Dítě by také mělo být srozuměno s důsledky, které by nastaly, pokud by se chovalo nepřijatelným způsobem.¹²³ Pokud si rodič již neví rady, jak ve výchově dítěte dále postupovat, je dobré vyhledat odbornou pomoc.¹²⁴

V případě pěstounské rodiny se mohou pěstouni obrátit na svého klíčového sociálního pracovníka, který jim poskytne podporu, pomoc nebo kontakt na jinou formu odborné pomoci. Ze své praxe musím dodat, že se může stát, že rodina jinou odbornou pomoc odmítá a snaží se problém vyřešit svépomocí. Ne vždy ale rodina dokáže rizikové chování u dětí zvládnout sama. V případě nezvládnutí situace to může vést až k velkým výchovným problémům, umístění dítěte do různých typů zařízení pro děti s výchovnými problémy či následné zrušení pěstounské péče.

Jedním z typů zařízení pro děti s poruchami chování je středisko výchovné péče. Středisko výchovné péče je školské zařízení pro děti, které mají poruchy chování nebo o jejich pobytu ve středisku výchovné péče rozhodl soud. Středisko výchovné péče zajišťuje ambulantní, terénní, celodenní či pobytové služby. Středisko výchovné péče poskytuje poradenství, diagnostiku, terapeutické, speciálně pedagogické a psychologické

¹¹⁹ Srov. PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče*, s. 238.

¹²⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 239.

¹²¹ Srov. ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, s. 75.

¹²² Srov. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 55.

¹²³ Srov. NEŠPOR, K., a kol. *Jak překonat hazard*, s. 75.

¹²⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 74.

služby, a také zprostředkovávání kontakty s jinými orgány či poskytuje sociální a výchovné služby.¹²⁵

Pěstouni si nejsou mnohdy jisti, zda je situace tak vážná, aby bylo dítě do střediska výchovné péče umístěno. V případě nejistoty by měli pěstouni kontaktovat klíčového pracovníka, který by jim měl ve zvládnutí situace v rodině pomoci a následně zprostředkovat další odborné poradenství.

¹²⁵ Srov. BENDL, S., HANUŠOVÁ, J., LINKOVÁ, M., *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*, s. 67.

3 Role doprovázející organizace a orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Ve třetí kapitole bych se ráda věnovala doprovázejícím organizacím pěstounských rodin a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který má při řešení výchovných problémů u dětí nezastupitelnou roli.

3.1 Doprovázející organizace

Doprovázející organizace je důležitá součást pěstounské rodiny. Především klíčová pracovnice rodiny je první osobou, které pěstoun sdělí problémy týkající se problémového chování u svěřeného dítěte, proto bych ráda více přiblížila podstatu doprovázející organizace, její poslání a cíle.

Doprovázející organizace mohou vykonávat svou činnost na základě rozhodnutí o pověření k výkonu takové činnosti. O pověření k výkonu činnosti rozhoduje příslušný krajský úřad. Podmínkou pro to, aby krajský úřad vydal pověření, je: podání písemné žádosti, prokázání odborné způsobilosti u všech osob, které budou sociálně-právní ochranu přímo poskytovat, předložení dokladu o ukončení jejich vzdělání a předložení seznamu jejich dřívějších zaměstnání a dalších pracovních činností a bezúhonnost.¹²⁶ Doprovázející organizace mohou v tomto případě uzavírat dohody o výkonu pěstounské péče, kterou musí osoba pečující uzavřít do 30 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřením dítěte do péče osoby.¹²⁷

Pěstouni jsou povinni uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, avšak mají možnost volby, s kým chtějí dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřít. Dohoda o výkonu pěstounské péče musí být v souladu s rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do péče osoby pečující a s individuálním plánem ochrany dítěte, pokud byl tento plán vypracován. Při uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče se vždy přihlíží k zájmům a potřebám dítěte a také k zájmům a potřebám pečující osoby.¹²⁸

Mezi základní činnosti doprovázející organizace se řadí především uzavírání změna či zrušení dohod o výkonu pěstounské péče, vyhodnocování potřeb svěřeného dítěte a osob pečujících, plánování průběhu pobytu dítěte v pěstounské péči a tvorba plánu průběhu pobytu dítěte v pěstounské péči, jenž odpovídá individuálnímu plánu ochrany dítěte zpracovanému orgánem sociálně-právní ochrany dětí, pravidelné vyhodnocování pokroku v plnění plánu a jeho opravy dle vývoje situace náhradní rodiny a dítěte svěřeného do její péče, poskytování odborného poradenství v oblasti náhradní rodinné péče, nabídka a zprostředkování dalších návazných specializovaných služeb

¹²⁶ Srov. MPSV, *Pověřené osoby*.

¹²⁷ Srov. Zákon č. 401/2012 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, § 47b, odst. 2.

¹²⁸ Srov. *Tamtéž*, odst. 3.

poskytovaných náhradní rodině dle potřeb svěřeného dítěte a ostatních členů náhradní rodiny.¹²⁹

Mezi další činnosti doprovázejících organizací se řadí tvoření a následné vyhodnocení vzdělávacího plánu.¹³⁰ Pěstouni mají povinnost si v rozsahu 24 hodin během 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích zvyšovat jejich znalosti v oblasti výchovy a péče o dítě.¹³¹

Velmi stěžejní je spolupráce pěstounů s klíčovým pracovníkem rodiny při vytváření vzdělávacího plánu. Klíčový pracovník by měl k rodině přistupovat individuálně a měl by s pěstouny probrat oblasti, které by pěstouna v rámci povinného vzdělávání zajímaly nebo v kterých oblastech by si měl pěstoun prohloubit znalosti. V praxi může nastat situace, kdy převážně dlouhodobí pěstouni nemusí mít zájem se vzdělávat, jelikož se domnívají, že vše ohledně výchovy již vědí. V takovém případě je potřeba, aby klíčový pracovník s pěstouny situaci rozebral a snažil se, aby pěstouni pochopili význam vzdělávání.

V případě pěstounovo neplnění povinnosti vzdělávání klíčový pracovník sdělí tuto informaci prostřednictvím pravidelné pololetní zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí poté může přímo s pěstounem situaci dále řešit či oznámí pěstounovo neplnění soudu v rámci zprávy, která se týká trvání náhradní péče. Pokud bude pěstoun povinnost vzdělávání nadále porušovat, může dojít ze strany doprovázející organizace k výpovědi dohody o výkonu pěstounské péče.¹³²

Z praxe je mi známo, že pěstouni se většinou snažili povinnost vzdělávání dodržovat a snažili se o to, aby tuto povinnost splnili.

Role klíčového sociálního pracovníka

Sociální pracovník doprovázející organizace je přidělený ke konkrétním pěstounským rodinám, kterým poskytuje doprovázení a stává se tak klíčovým sociálním pracovníkem rodiny. Každá pěstounská rodina má pouze jednoho klíčového pracovníka, který rodinu navštěvuje minimálně jednou za dva měsíce. Ve vztahu sociálního pracovníka a pěstounské rodiny je velmi důležité navázání důvěry.¹³³

Mezi klíčovým pracovníkem a pěstounem vzniká blízký vztah na profesionální úrovni. Sociální pracovníci by se měli pravidelně vzdělávat v oblasti etiky práce sociálního pracovníka, jelikož ve vztahu klíčového pracovníka a pěstouna je důležité nepřekračovat nastavené hranice (tykání, dárky, pozvání klíčového pracovníka na rodinné oslavy). Doprovázení pěstounských rodin tak klade vysoké nároky na sociálního

¹²⁹ Srov. MPSV, *Doprovázení osob pečujících, osob v evidenci a jim svěřených dětí*, s. 9.

¹³⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 10.

¹³¹ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, § 47a, odst. 2f.

¹³² Srov. MPSV, *Doprovázení osob pečujících, osob v evidenci a jim svěřených dětí*, s. 17.

¹³³ Srov. *Tamtéž*.

pracovníka. Klíčový sociální pracovník musí být schopný naslouchat, být empatický a zároveň také musí umět rodině pomoci v problémových situacích.¹³⁴

Klíčový pracovník by měl znát historii rodiny a orientovat se v rodinných vztazích. Klíčový pracovník rodiny by měl mít také v rámci organizace své zastoupení jiným sociálním pracovníkem v případě nutnosti (například v případě nemoci či dovolené klíčového pracovníka rodiny) a pěstounská rodina by měla být tímto zástupem obeznámena. Změna klíčového pracovníka rodiny je možná v případě ukončení pracovního poměru sociálního pracovníka nebo pokud pěstounská rodina sama požádá o změnu klíčového pracovníka rodiny, či z důvodu příbuznosti sociálního pracovníka s rodinou.¹³⁵

Sociální pracovník by měl být klíčovým pracovníkem přibližně 18–23 pěstounských rodin, což se odvíjí od náročnosti práce s rodinou, kdy například u rodiny se třemi a více dětmi může být práce intenzivnější, než u rodiny, kde je svěřeno do péče pěstounů pouze jedno dítě.¹³⁶

Z praxe je mi známo, že doprovázející organizace kapacitu pěstounských rodin u sociálních pracovníků zohledňují. Myslím si, že je velmi důležité, aby sociální pracovník předcházel syndromu vyhoření a intenzita práce s pěstounskými rodinami se zohledňovala.

Klíčový sociální pracovník se zaměřuje při doprovázení rodiny především na podporu osoby pečující, podporu dítěte umístěného do náhradní rodinné péče a také na podporu vlastních dětí vyrůstajících v rodině. Sociální pracovník se snaží o to, aby pomáhal rodině z traumat ze ztráty blízkého člověka, podporoval bezpečnou péči o dítě, podporoval vzájemný vztah dítěte a pěstounů a vztah dítěte s rodiči či blízkými osobami.¹³⁷ Obsahem podpory pečujících osob je také reflexe průběhu výkonu péče či výchovných postupů.¹³⁸

Více se o roli doprovázející organizace v řešení rizikového chování dítěte a dospívajícího zmiňuji dále.

Role doprovázející organizace v řešení rizikového chování dětí v pěstounské péči

Doprovázející organizace má v životě pěstounské rodiny nezastupitelnou roli. Klíčový pracovník během pravidelných návštěv v rodině probírá s pečující osobou jeho výchovné zkušenosti a jeho názor na výchovu dítěte. Pracovník zjišťuje, zda pečující

¹³⁴ Srov. AMALTHEA, *Metodika doprovázení*, s. 63.

¹³⁵ Srov. MPSV, *Doprovázení osob pečujících, osob v evidenci a jim svěřených dětí*, s. 17.

¹³⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 11.

¹³⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 18.

¹³⁸ Srov. CENTRUM PSYCHOLOGICKÉ POMOCI, *Metodika doprovázení v rámci péče příbuzných*, s. 23.

osoba již někdy v životě řešila výchovné problémy například s vlastními dětmi a jaký postoj k problémům pečující osoba zaujmula.¹³⁹

Pěstouni si nejsou občas jistí, jak mají v případě problémů s dítětem v oblasti výchovy postupovat a zavolají na pomoc klíčového pracovníka rodiny, který by měl rodině poskytnout podporu a najít řešení situace. Klíčový pracovník během doprovázení pěstounské rodiny spolupracuje kromě orgánu sociálně-právní ochrany dětí také se školou, rodiči dítěte, pedagogicko-psychologickou poradnou, středisky výchovné péče, dětskými domovy, krajským úřadem či psychologem.¹⁴⁰

Je velmi důležité, aby si pečující osoba zvyšovala své výchovné kompetence například v rámci povinného vzdělávání či individuálních konzultací s klíčovým pracovníkem. Klíčový pracovník s rodinou během řešení výchovných problémů řeší také nastavení pravidel v péči o dítě. Tyto pravidla jsou důležitá jak pro pečující osobu, tak pro dítě, které má pravidla dodržovat.¹⁴¹

Ze své zkušenosti dodávám, že s pěstounskými rodinami pravidelně zmiňovaná pravidla probírám, a to hlavně v případech, kdy se rodina potýká s výchovnými problémy dítěte. Pěstouni se v této situaci snaží naslouchat, avšak je jen na nich, zda se budou ve výchově poskytnutými radami řídit. Myslím si, že role doprovázející organizace je velmi nepostradatelnou součástí života pěstounské rodiny, jelikož v případě jakýkoliv problémů se pěstounská rodina může na doprovázející organizaci obrátit a snažit se problém vyřešit spoluprací. Pěstouni se v praxi raději obrátí na doprovázející organizaci, než na orgán sociálně-právní ochrany dětí. Důvodem proto může být, že pěstouni nechtějí všechny problémy řešit ihned s úřady či jinými institucemi. Klíčový pracovník rodiny by měl ale o všech důležitých záležitostech, které rodina řeší, informovat právě zmíněný orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Je potřeba, aby si pečující osoba během výchovy o dítě uvědomila, že dítě vyjadřuje své pocity a potřeby i nevhodným způsobem. V případě, že pečující osoba dítě trestá, poučuje a snaží se ho změnit, nastává situace, kdy dítě toto chování pečujícího vnímá jako další útok proti jeho osobě. Pečující by měl být ochotný v této situaci zkoušet nové výchovné postupy, které by pomohly s dítětem problém vyřešit.¹⁴²

V těchto situacích hraje velkou roli doprovázející organizace a klíčový pracovník rodiny, který se bude za každé situace s rodinou snažit pracovat na zlepšení vztahů mezi členy rodiny. Využívá přitom základní nástroj při práci s rodinou, a tím je rozhovor, nebo

¹³⁹ Srov. CENTRUM PSYCHOLOGICKÉ POMOCI, *Metodika doprovázení v rámci péče příbuzných*, s. 24.

¹⁴⁰ Srov. AMALTHEA, *Metodika doprovázení*, s. 60-61.

¹⁴¹ Srov. CENTRUM PSYCHOLOGICKÉ POMOCI, *Metodika doprovázení v rámci péče příbuzných*, s. 24.

¹⁴² Srov. *Tamtéž*.

s dětmi klíčový pracovník využívá projekční techniky, mezi které se řadí například karty s příběhy, pracovní listy ‚Focus box‘ či ‚Sandplaying‘.¹⁴³

Sociální pracovník se také snaží pracovat se samotným pěstounem v situaci, kdy se dítě chová problémově. Klíčový pracovník s pomocí modelových kazuistik hledá s pěstounem vhodné postupy, jak problémovou situaci řešit. Pěstoun na základě těchto modelových situací zjišťuje nové informace a učí se přemýšlet o nastalé situaci z různých úhlů pohledu. Modelové situace také pomáhají pěstounovi zjistit příčinu problémového chování dítěte.¹⁴⁴

Ve své praxi využívám pracovní listy ‚Focus box‘ a také ‚Sandplaying‘, neboli hra v písku. Hlavně věkově mladší děti hra v písku velice baví a pracovník se díky tomu dozvídá nové informace, které dosud třeba i nevěděl a mají velký význam při řešení výchovných problémů. Sociální pracovník může prostřednictvím hry odhalit příčiny chování dítěte, které mohou souviset například s rodinným prostředím nebo s nepříznivými vztahy v rodině či citovou deprivací.

Je důležité, aby doprovázející organizace včasné, rychle a cíleně poskytla v případě problémů v rodině pomoc. Klíčový pracovník by měl vždy s rodinou spolupracovat na partnerské úrovni a měl by se snažit o to, aby pravidelně vyhodnocoval zájem dítěte.¹⁴⁵

Etické dilema sociálního pracovníka v doprovázející organizaci

Sociální pracovník se během své praxe setkává se situacemi, které jsou pro něj problematické. Sociální pracovník se musí řídit ve své práci zákony, a to především zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a v oblasti náhradní rodinné péče se musí sociální pracovník řídit také zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Sociální pracovník se musí dále řídit různými metodickými doporučeními, které vydává Ministerstvo práce a sociálních věcí a dalšími předpisy.

V praxi se může stát, že určité požadavky na sociálního pracovníka mohou být pro některé nežádoucí a v rozporu s jeho vnitřním přesvědčením. V tomto případě může nastat pro sociálního pracovníka etické dilema, jak se má v určité situaci rozhodnout. Etické dilema je charakterizováno jako situace, kdy pracovník stojí před dvěma či více možnostmi, které pro něho znamenají střet morálních principů.¹⁴⁶

V oblasti náhradní rodinné péče, především z pohledu sociálního pracovníka doprovázející organizace může nastat etické dilema, kdy klíčový pracovník rodiny řeší situaci spojenou s rizikovým chováním dítěte, která již zasahuje do chodu rodiny.

¹⁴³ Srov. CENTRUM PSYCHOLOGICKÉ POMOCI, *Metodika doprovázení v rámci péče příbuzných*, s. 27.

¹⁴⁴ Srov. AMALTHEA, *Metodika doprovázení*, s. 55.

¹⁴⁵ Srov. DOBRÁ RODINA, *Jak vypadá spolupráce pěstouna a našeho doprovázejícího sociálního pracovníka*, s. 5.

¹⁴⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 24.

Ráda bych představila příklad pěstounské rodiny z praxe, kdy měla pracovnice doprovázející organizace etické dilema. Jednalo se o pěstounskou rodinu se svěřeným dítětem (17 let), které se chovalo problémově, mělo potíže s alkoholem a jinými návykovými látkami. Sociální pracovnice tuto situaci řešila s rodinou již delší čas, orgán sociálně-právní ochrany byl o problému také informován. Sociální pracovnice byla postavena do situace, kdy dítě užilo velké množství alkoholu a zkusilo také užívat marihuanu. O nastalé situaci klíčovou pracovníci informovala sama pěstounka s tím, že má v klíčové pracovníci důvěru a byla by ráda, kdyby se o této situaci nikdo jiný nedozvěděl. Dítě mělo pár měsíců do zletilosti a pěstounka nechtěla, aby se tato situace dále řešila. Sociální pracovnice měla etické dilema, jak se vůči této situaci zachovat. Sociální pracovnice věděla, že by měla dle nařízených postupů tuto informaci sdělit do pravidelného zápisu z návštěvy rodiny a poté o tom informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí například prostřednictvím pravidelné pololetní zprávy. Na druhou stranu sociální pracovnice věděla, že dítě bude za pár měsíců zletilé, pěstounka měla vůči pracovníci velkou důvěru, a proto měla pracovnice doprovázející organizace dilema, zda si tuto situaci nenechat jen pro sebe.

Jakmile je v rodině ohrožený zájem dítěte, je povinnosti sociálního pracovníka situaci nahlásit na orgán sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovník má v těchto případech, kdy řeší situaci v zájmu dítěte, přednost řešit své pocity na supervizi.¹⁴⁷

Myslím si, že pro pracovníci muselo být těžké se rozhodnout, jak se v situaci správně zachovat. Dle mého názoru by se měla pracovnice o celé situaci podělit se svým pracovním týmem a společně se rozhodnout, jak dále postupovat. Je na zvážení pracovnice, zda je dítě ohroženo závislostí na návykových látkách, avšak pracovnice má v tomto případě odpovědnost vůči rodině.

V rámci tohoto příkladu je možné nahlédnout na situaci z pohledu etiky péče. Pro etiku péče je stěžejní vztah a všichni lidé se rodí do morálních vztahů. Tyto vztahy jsou vytyčeny péčí a odpovědností. Péče je hlavní morální hodnotou a zároveň zahrnuje spravedlnost.¹⁴⁸

Je potřeba, aby pracovnice postupovala podle předpisů a snažila se realizovat preventivní opatření v rámci sekundární prevence. Hlavním cílem sekundární prevence je zabránit prohlubování a rozšíření rizikového chování.¹⁴⁹ Pracovnice by měla v rámci odpovědnosti za své jednání situaci řešit, jelikož by se mohla situace se závislostí v budoucnu zhoršovat.

Pracovnice může nastalou situaci řešit například tak, že rodině zprostředkuje kontakt na nejbližší adiktologickou poradnu. Adiktologická poradna, jak již bylo v diplomové

¹⁴⁷ Srov. AMALTHEA, *Metodika doprovázení*, s. 63.

¹⁴⁸ Srov. NEČASOVÁ, M. et al., *Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce*, s. 84.

¹⁴⁹ Srov. KAJANOVÁ, J. *Sociální patologie*, s. 78.

práci zmíněno, se zaměřuje na závislostní projevy chování (užívání alkoholických nápojů, drogová závislost). Do adiktologické poradny mohou docházet i osoby blízké závislých osob. Pomoc se realizuje prostřednictvím rozhovorů, kdy se pracovníci poradny snaží předat rady, jak závislému člověku pomoci.¹⁵⁰

3.2 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli nebo pokud rodiče neplní povinnosti, které plynou z rodičovské odpovědnosti. Sociálně-právní ochrana se také zaměřuje na děti, jejichž rodiče nevykonávají nebo zneužívají práva, která plynou z rodičovské odpovědnosti nebo pokud rodiče vedou nemravný způsob života, kdy zanedbávají povinnou školní docházku, užívají návykové látky nebo pokud nepracují a nemají proto finanční prostředky.¹⁵¹

Hlavním cílem sociálně-právní ochrany dětí je zájem a blaho dítěte a také právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.¹⁵² Orgán sociálně-právní ochrany dětí se také snaží zabezpečit náhradní rodinné prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině, a je proto velmi důležitým orgánem pro ochranu dítěte.¹⁵³ Sociální pracovník se stará o děti, které utíkají opakovaně od rodičů, páchají přestupky, jsou ohrožovány násilím mezi rodiči či jinými osobami, které jsou odpovědné za jeho výchovu nebo pokud vykazují známky rizikového chování (užívání návykových látek, zanedbávání školní docházky, páchání trestních činů).¹⁵⁴ Sociálně právní ochranu dětí zajišťují především krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, ministerstvo, úřad, úřad práce České republiky.¹⁵⁵

Sociálně-právní ochrana se poskytuje dítěti, které na území České republiky:

- *má trvalý pobyt,*
- *má podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,*
- *podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky,*
- *je oprávněno trvale pobývat,*
- *pobývá s rodičem, který podal žádost o udělení mezinárodní ochrany nebo oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České*

¹⁵⁰ Srov. ADIKTOLOGICKÁ PORADNA PREVENT, *Služby*.

¹⁵¹ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, § 6.

¹⁵² Srov. *Tamtéž*, §5.

¹⁵³ Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, § 1, odst. 2.

¹⁵⁴ Srov. BENDL, S., HANUŠOVÁ, J., LINKOVÁ, M., *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*, s. 75.

¹⁵⁵ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí*, § 4, odst. 1.

- republiky nebo které pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu,*
- *pobývá s rodičem, který na území České republiky pobývá na základě potvrzení o strpění pobytu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu nebo který je azylantem anebo osobou požívající doplňkové ochrany, nebo*
 - *je azylantem nebo osobou požívající doplňkové ochrany.*¹⁵⁶

Spolupráce OSPOD a doprovázející organizace

Orgán sociálně-právní ochrany dětí má v životě pěstounské rodiny stejně jako doprovázející organizace důležitou roli. Doprovázející organizace s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí pravidelně spolupracuje. V průběhu spolupráce má doprovázející organizace povinnost vypracovat minimálně jednou za šest měsíců pololetní zprávu o průběhu výkonu pěstounské péče a pololetní zprávu odevzdat na příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností trvalého bydliště pečující osoby a taktéž na obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště svěřeného dítěte.¹⁵⁷

Klíčový sociální pracovník v pololetní zprávě zhodnotí spolupráci s rodinou za celých šest měsíců. Pracovník do pololetní zprávy sepisuje všechny důležité záležitosti, které se rodiny týkají. Je velmi stěžejní, aby sociální pracovník v pololetní zprávě zhodnotil případné problémové chování dítěte. Pokud dítě vykazuje známky rizikového chování, je potřeba, aby sociální pracovník o tomto tématu s pěstouny hovořil a snažil se tuto situaci řešit. Do pololetní zprávy pro OSPOD sociální pracovník zahrne aktuální podmínky k výkonu pěstounské péče, potřeby dítěte a potřeby pečující osoby, které se vztahují k výkonu péče, aktuální kompetence pěstounů, zhodnocení naplňování plánu průběhu výkonu pěstounské péče, zhodnocení kontaktu dítěte v pěstounské péči s rodiči či jinými příbuznými a plán vzdělávání včetně již absolvovaného vzdělávání.¹⁵⁸ Na základě pravidelných pololetních zpráv pracovníci OSPOD kontaktují pěstouny a informují se o průběhu péče o dítě. Pracovníci OSPOD kontaktují pěstounskou rodinu nejméně jednou za půl roku a mají především kontrolní funkci.¹⁵⁹

Ze své zkušenosti dodávám, že OSPOD si pravidelně vyžaduje od doprovázející organizace informace o pěstounské rodině. Pracovnice OSPOD sepisuje na vyžádání soudu zprávu o průběhu poskytované péče a v této zprávě popisuje aktuální situaci v rodině. Pracovnice OSPOD tak může čerpat informace z pravidelných zpráv od doprovázející organizace, které by měly být podrobně sepsané.

¹⁵⁶ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, § 2, odst. 2.

¹⁵⁷ Srov. MPSV, *Doprovázení osob pečujících, osob v evidenci a jim svěřených dětí*, s. 29.

¹⁵⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 19.

¹⁵⁹ Srov. DOBRÁ RODINA, *Jak vypadá spolupráce pěstouna a našeho doprovázejícího sociálního pracovníka*.

Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí mají povinnost zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a rodiny individuální plán ochrany dítěte. Individuální plán ochrany dítěte obsahuje informace týkající se příčin ohrožení dítěte a stanoví opatření, která budou vést k zajištění ochrany dítěte. Individuální plán ochrany dítěte má také za úkol posílit jednotlivé funkce rodiny. Opatření vycházející z plánu se mají realizovat společně s rodiči nebo osobou zodpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a dalšími odborníky, kteří se snaží s rodinou problém řešit. Individuální plán ochrany dítěte obsahuje také časový plán, kdy se mají opatření realizovat.¹⁶⁰ Individuální plán ochrany dítěte se pravidelně aktualizuje, a to zejména v situacích, kdy je dítěti nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo pokud je dítě svěřeno do pěstounské péči či jiné formy náhradní výchovy.¹⁶¹

¹⁶⁰ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 10, odst. 3d.

¹⁶¹ Srov. *Tamtéž*, § 10, odst. 5.

4 Výzkumné šetření

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumného šetření je zmapovat rizikové chování u dětí v pěstounské péči se zaměřením na důsledky jejich jednání.

4.2 Výzkumné otázky

Na počátku kvalitativního výzkumu výzkumník stanoví základní výzkumné otázky.¹⁶² K naplnění cíle byly stanoveny dvě výzkumné otázky:

- 1) Jaké rizikové chování se nejčastěji objevuje u dětí v pěstounské péči?
- 2) Co považují pěstouni za příčiny rizikového chování u dětí?

4.3 Použité metody a techniky

K naplnění stanoveného cíle byla využita metoda kvalitativního výzkumu, forma dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Výhodou kvalitativního výzkumu je možnost individuální úpravy či doplnění výzkumných otázek samotným výzkumníkem během rozhovoru.¹⁶³

Předem připravený polostrukturovaný rozhovor vycházel ze stanovených otázek, kdy pořadí otázek nebylo pevně stanoveno a otázky byly připraveny tak, aby odpovídaly zadaným výzkumným otázkám. Komunikačním partnerům byly položeny otevřené otázky. Komunikační partneři měli díky otevřeným otázkám více prostoru se vyjádřit ke stanoveným otázkám a v průběhu rozhovoru byla taktéž možnost požádat komunikačního partnera o vysvětlení či upřesnění svých odpovědí.

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl pro potřeby diplomové práce tvořen pěstouny, kteří mají ve své péči děti, které se nacházejí v dospívajícím věku.

Při výběru komunikačních partnerů byla využita strategie záměrného výběru. Komunikační partneři byly vybráni ze dvou doprovázejících organizací pěstounských rodin v Jihočeském kraji. Kvalitativní výzkum byl proveden na malém vzorku a cílem výzkumu bylo zejména hlubší poznání problematiky rizikového chování u dětí, které jsou v pěstounské péči.

Komunikační partneři byli osloveni telefonicky po předchozí domluvě se sociální pracovníci a po souhlasu komunikačního partnera s účastí ve výzkumu se domluvil termín

¹⁶² Srov. HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*, s. 50.

¹⁶³ Srov. *Tamtéž*.

konání rozhovoru. V rámci rozhovoru bylo připraveno čtrnáct otázek, které byly následně položeny komunikačním partnerům. Rozhovory s komunikačními partnery byly realizovány do té doby, dokud se odpovědi nezačaly opakovat a vzorek byl saturován.

Do výzkumu se zapojilo celkem devět komunikačních partnerů ze dvou doprovázejících organizací pěstounských rodin. Tři komunikační partneři neměli s dítětem žádné výchovné problémy, a proto jsou výsledky výzkumu zaměřeny pouze na šest komunikačních partnerů, se kterými se vedl rozhovor. Jednalo se o jeden pár manželů pěstounů a zbytek pěstounů jednotlivců.

4.5 Realizace výzkumu

Rozhovory s komunikačními partnery byly realizovány v období ledna 2024.

Samotné rozhovory s komunikačními partnery probíhaly v domácnosti komunikačních partnerů, nebo v kanceláři sociálních pracovníků doprovázejících organizací. Pěstouni měli ve své domácnosti pocit bezpečí a jistoty. Prostředí doprovázející organizace pěstouni znali již z minulosti, a proto se komunikační partneři cítili i mimo svou domácnost komfortně.

Před začátkem každého z rozhovorů byli komunikační partneři ujistěni o zachování důvěrnosti a následně byli komunikační partneři požádáni o podepsání informovaného souhlasu s účastí na výzkumu. Průměrná délka rozhovorů byla šedesát minut. Získaná data byla nahrávána na diktafon v mobilním zařízení. Zvukové záznamy z mobilního zařízení byly poté přepsány do textové podoby pro další práci s daty. Záznamy z mobilního zařízení byly po přepsání do textové podoby ihned smazány. Některé odpovědi komunikačních partnerů byly zapisovány na papír během rozhovorů.

4.6 Analýza dat (vyhodnocení dat)

Data, která byla získaná prostřednictvím diktafonu v mobilním zařízení, byla přepsána do textové podoby do počítače. Nahrávky z diktafonu byly po přespání rozhovoru ihned smazány. Odpovědi komunikačních partnerů, které byly zaznamenávány do poznámek na papír, byly pro lepší přehlednost a strukturu přepsány do elektronické podoby do počítače. Pro vyhodnocení získaných dat byla zvolena metoda vytváření trsů.

4.7 Etika výzkumu

Etika výzkumu se opírá zejména o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

Z důvodu zachování etických principů byl každý komunikační partner podrobně seznámen s dobrovolnou účastí ve výzkumu a s každým komunikačním partnerem byl podepsán informovaný souhlas (vzor viz Příloha č. 1). Informovaný souhlas představoval

prohlášení, s kterým se má účastník výzkumu ztotožnit.¹⁶⁴ Komunikační partneři byli seznámeni s průběhem výzkumu, s cíli, metodami a postupy, které byly při výzkumu použity. Komunikační partneři byli ujištěni o důvěrnosti a zachování anonymity, a z tohoto důvodu byli komunikační partneři označeni jako KP1-KP6.

4.8 Výsledky výzkumu

Tato podkapitola se zaměřuje na popis výsledků rozhovorů s komunikačními partnery.

Ve výsledcích výzkumu je zahrnuto šest rozhovorů s komunikačními partnery. V jednom případě se jednalo o manželský pár, který se ve většině odpovědí shodoval, zbytek komunikačních partnerů byli pěstouni jednotlivci. V případě odlišných odpovědí u manželského páru byla každá odpověď zaznamenána zvlášť.

Pěstouni měli v době realizování rozhovoru ve své péči jedno dítě v dospívajícím věku. Oslovení komunikační partneři byli především dlouhodobými pěstouny s praxí v rozmezí od čtyř do deseti let, a na základě toho jsem si mohla vyslechnout různé zkušenosti a názory na problematiku rizikového chování. Komunikační partneři byli ochotni podělit se o své osobní zkušenosti s rizikovým chováním a sdělili také jejich názor na jednotlivá témata související s rizikovým chováním. Komunikační partneři byli velmi otevření a snažili se odpovědět na otázky co nejupřímněji. Na základě vstřícnosti komunikačních partnerů mohl být samotný cíl výzkumného šetření naplněn.

Pro přehlednost základních informací o komunikačních partnerech byla vytvořena následující tabulka:

Tabulka č. I.: Charakteristika komunikačních partnerů¹⁶⁵

Označení komunikačních partnerů	Pohlaví	Věk pěstouna	Doba trvání pěstounské péče	Pohlaví dítěte	Věk dítěte	Příbuzenský vztah
KP1	žena	55	5 let	chlapec	12 let	prarodič
KP2	žena	68	7 let	dívka	13 let	teta
KP3 (manželé)	žena	59	10 let	chlapec	16 let	prarodiče
	muž	65				
KP4	muž	61	4 roky	chlapec	13 let	strýc
KP5	žena	70	8 let	dívka	17 let	prarodič
KP6	žena	66	5 let	dívka	15 let	prarodič

¹⁶⁴ MIŠOVIČ, J. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*, s. 77.

¹⁶⁵ Vlastní výzkum.

Z tabulky č. I. je zřejmé, že většina komunikačních partnerů byla prarodiči dítěte. Ve dvou případech se jednalo o komunikační partnery, kteří byli strýcem a tetou dítěte. Komunikační partneři byli převážně ženského pohlaví, ale ve dvou případech se jednalo o muže. Svěřené děti do péče komunikačních partnerů byly taktéž mužského i ženského pohlaví.

Na základě uskutečněných rozhovorů s komunikačními partnery jsou výsledky výzkumu prezentovány pomocí vytvořených trsů:

Trs 1: Typy rizikového chování

Trs 2: Rizikové faktory

Trs 3: Následky rizikového chování

Trs 4: Vlastní zkušenost s rizikovým chováním

Trs 5: Doprovázející organizace

Trs 6: Subjektivní názor na rizikové chování

Zde bych ráda více přiblížila výsledky výzkumu a jednotlivé trsy:

Trs 1: Typy rizikového chování

Dotazovaní komunikační partneři se během péče o dítě setkali již s nejméně jedním typem rizikového chování. Tři dotazovaní komunikační partneři se s rizikovým chováním u dítěte nikdy nesetkali, a proto nebyli zahrnuti do výsledků výzkumu.

KP1 uvádí: „*Během péče o nezletilého P. jsem musela řešit jeho drzé chování, odmlouvání, vymýšlení a lhaní. P. si chtěl často v životě dělat věci po svém a nerespektoval moje nastavená pravidla v domácnosti.*“ Nastavení a dodržování pravidel v domácnosti je při výchově dítěte velice důležité. KP6 se o nastavení pravidel v domácnosti také zmínila: „*R. má nastavený pravidla, které musí již od začátku, co ji mám v péči, dodržovat. To se týká pravidelné stlání postele, úklid pokoje, příprava do školy, v případě potřeby vynést odpadkový koš, který má v pokoji a příprava svačiny do školy den předem večer. No a pak samozřejmě včasné příchody domů ze školy, a pokud chce jít R. ven, musí mi to předem oznámit, ať o tom vím.*“

KP3 dodala, že její svěřené dítě nechtělo dělat domácí práce, i když byla doma nastavená pravidla, která se měla dodržovat. KP2 také uvedla, že svěřené dítě zprvu nechtělo dělat domácí práce, protože na to od svých rodičů nebylo zvyklé. KP2 dodala, že svěřené dítě po chvíli zjistilo, že pravidla v domácnosti musí dodržovat.

KP4 se během rozhovoru zmínil, že v průběhu péče o svěřené dítě se přikláněl na stranu volné výchovy. Tato výchova probíhala tak, že komunikační partner nechtěl

dítě pravidly v domácnosti zatěžovat. Drzé chování, odmlouvání, lhaní a užívání tabákových výrobků bylo hlavním rizikovým chováním, které komunikační partneři ve svém životě řešili. KP4 uvedl, že řešil například situaci, kdy si jeho svěřené dítě večer v pozdních hodinách usmyslelo, že chce koupit pizzu, kterou mu komunikační partner nekoupil. Svěřené dítě se poté chovalo drze. KP4 dodal: „*To udělal velkou scénu, kvůli kravinám.*“ Pěstouni si byli vědomi, že je důležité toto chování začít řešit, než se situace zhorší. Více jak polovina pěstounů se snažila s dospívajícím domluvit, byli také ochotní přistoupit na kompromisy, avšak u KP3, zejména u pěstounky, forma rozhovoru s dítětem zprvu moc nezabrala. KP3 sdělila: „*P. se mnou nechtěl o jeho chování mluvit, i když jsem se snažila.*“

KP4 uvedl, že se nejprve snažil se svěřeným dítětem o jeho problémovém chování, které se týkalo zejména lhaní, odmlouvání, drzé chování a záškoláctví, hovořit. Rozhovor s dítětem ale nepomohl, a proto svěřenému dítěti ponechal nejdříve prostor, avšak problémové chování se postupem času zhoršilo. Užívání tabákových výrobků patří mezi nejvíce rozšířené problémové chování u mladistvých.

KP1 uvedla: „*Myslím si, že P. dlouhou dobu kouří. P. si nikdy přede mnou cigaretu nezapálil a dosud ani neví, že já vím, že cigarety jednou za čas kouří.*“ Další čtyři komunikační partneři se shodli na tom, že jejich svěřené děti kouří nebo v minulosti kouřili cigarety. KP5 dodal, že její svěřené dítě pravidelně kouří cigarety a dokonce užívá i alkohol. KP5 uvedla: „*M. pravidelně kouří a vím, že pije, i když se to přede mnou snaží skrýt. M. bude zanedlouho osmnáct, a proto je těžké držet ji od alkoholu daleko.*“

KP3 dodali, že řešili u svěřeného dítěte otravu alkoholem. KP3 uvedli: „*P. měl otravu alkoholem, ale naštěstí to nebylo vážné, i když jsme to museli řešit s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a Policií.*“ Komunikační partneři se shodli na tom, že jejich svěřené děti nechtěly často o jejich problémovém chování hovořit. KP6 sdělila: „*Jak jsem říkala, tak právě R. měla problém hlavně v tom odmlouvání, křiku, drzý chování a cigarety, a to byla taky témata, která se mnou nechtěla nikdy pořádně řešit.*“

KP4 uvedl: „*T. byl často podrážděný, odmlouval, byl drzý a nechtěl mě poslouchat.*“ Drzé chování a odmlouvání komunikační partneři zmiňovali nejvíce ze všech typů rizikového chování.

Záškoláctví je dalším z typů rizikového chování, které komunikační partneři řešili. Děti často chodily za školu, aniž by to komunikační partneři předem věděli. KP2 sdělila, že se její svěřené dítě nejprve snažilo záškoláctví zapírat, ale jakmile dítě vidělo, že komunikační partner zná pravdu, přiznalo se. KP4 uvedl: „*Párkrát se vlastně stalo, že si usmyslel, že nechtěl jít do školy. Já mu řekl, že do školy jít musí. Do školy jsem T. odvezl, jenže za hodinu mi volá paní učitelka ze školy, že T. ve škole není. Šel za školu s kamarády.*“

KP5 řešila kromě pravidelného kouření cigaret a užívání alkoholu se svěřeným dítětem také téma spojené s poruchou příjmu potravy. KP5 uvedla: „*Vím, že před rokem střídala také často sexuální partnery, řešili jsme to i se sexuologem.*“ Komunikační partnerka dodala, že její svěřené dítě bylo dokonce již na potratu. Kromě této komunikační partnerky se nikdo jiný o poruchách příjmu potravy u svěřeného dítěte nezmínil. KP1 se zmínila také o rasistickém chování u svěřeného dítěte. KP1 uvedla, že její svěřené dítě mělo rasistické poznámky na fotbale vůči spoluhráči jiné rasy. Komunikační partnerka o rasistickém chování nevěděla a bylo pro ni toto chování dítěte překvapením.

Trs 2: Rizikové faktory

Rizikové faktory byly mezi komunikačními partnery často zmiňované. Komunikační partneři se shodli na tom, že jedním z rizikových faktorů pro vznik rizikového chování je nevhodné rodinné prostředí, kde dítě vyrůstalo.

KP1 uvedla: „*P. vyrůstal v rodině, kde se nic neřešilo, lhalo se, popíjelo se tam, hádky, drogy, zejména jeho maminka užívala drogy.*“ KP3 také sdělili, že užívání alkoholu vidělo jejich svěřené dítě u své matky. KP3 uvedli: „*Jeho matka byla drogově závislá a alkohol pila skoro každý den, takže si myslíme, že za to mohlo prostředí, ve kterém se před několika lety nacházel.*“

Dědičnost byla dalším z rizikových faktorů, kterou komunikační partneři sdělili ve spojitosti s chováním dítěte. KP4 uvedl: „*To, kde dítě vyrůstá, má hodně vliv na člověku v budoucnu. Možná bych řekl i dědičnost, jelikož u T. hodně vidím podobnosti s mým synem (otcem dítěte), a to myslím převážně ty negativní věci, Jeho otec taky lhal a chodil často za školu, tak to může mít T. dědičný.*“ KP5 uvedla, že biologická matka svěřeného dítěte byla prostitutka a často střídala sexuální partnery. KP5 sdělila: „*Myslím si, že to má M. v krvi, přeci jenom je to její matka a náznak u M. v oblasti častého střídání sexuálních partnerů byl. Jen doufám, že si M. uvědomila své chování.*“

KP1 také uvedla, že její svěřené dítě může mít ‚dáno geneticky‘ zatajování věcí a lhaní. KP1 dodala: „*P. věděl, že rasistické poznámky nejsou správné, ale i přesto to dělal. To stejné s cigaretami.*“ KP2 uvedla, že kouření cigaret vidí její svěřené dítě v domácnosti, jelikož komunikační partnerka sama cigarety kouří. KP2 dodala, že rodiče svěřeného dítěte byli závislí na alkoholu a také kouřili cigarety. KP2 uvedla: „*Myslím si, že K. bude mít k alkoholu vždycky blíž, než ostatní děti bez závislých rodičů. Já se vždycky snažím K. vysvětlit, že pít alkohol ve velké míře není dobré, tak doufám, že do budoucna to K. pochopí.*“ KP3 dodali: „*I když jsme si P. vzali jako pětiletého, tak tam nějaký důvod spojený s rodiči být může.*“

KP1 uvedla, že i když se snažila svěřené dítě držet dál od problémů, tak se to nepodařilo. KP1 sdělila: „*I když jsem se snažila držet P. dál od problémů a vše mu*

vysvětlovala, má to v krvi, a to se postupně ukazuje. Ta dědičnost je v některých ohledech fakt velká.“

KP4 se zmínil o tom, že svěřenému dítěti často v určitých věcech vyhověl, což mohlo být rizikovým faktorem problémového chování. KP4 uvedl: „*Asi si myslel, že mu koupím všechno, vyhovím mu ve všem. Na začátku, co jsem si ho vzal do péče, jsem mu vše koupil, tak za to asi mohu trochu já, ale postupem času jsem si uvědomoval, že to není dobře.*“ Nastavování pravidel ve výchově dítěte je velice důležité. KP4 dodává, že nechtěl svěřené dítě zprvu moc s pravidly v domácnosti zatěžovat, ale v současné chvíli již ví, že to bylo špatné řešení. KP2 se také zmínila o výchovném prostředí. KP2 sdělila: „*Záleží asi hodně i na výchovném prostředí. K. rodiče nikdy nenastavovali pevný hranice a pravidla a podle toho se K. chvílku u mě chovala.*“

Sociální skupina a vrstevníci jsou v životě dítěte velice důležité, jelikož mohou dítě v různých oblastech života ovlivňovat. O tomto tématu hovořila také KP6. KP sdělila: „*Že za mými zády kouří cigarety, si myslím, že může hodně její okolí, hlavně její spolužačky, se kterými se R. hodně baví.*“ KP3 se shodli na tom, že mezi hlavní rizikové faktory řadí kromě dědičnosti a negativního rodinného prostředí také vrstevníky. KP3 uvedli: „*Parta kamarádů, spolužáků, kterým se chce třeba dítě vyrovnat, a proto se chová problémově, aby do party zapadlo. To prostředí ve škole dělá hodně a dítě často nechce být odstrčené na okraji kolektivu.*“

KP6 zmiňovala mezi rizikovými faktory negativní prostředí, kde dítě vyrůstá, špatný vzor v rodině, dědičnost a vliv přátel. KP6 také uvedla: „*Určitě bych řekla, že kamarádi a celkově vrstevníci, kde se dítě pohybuje.*“ KP5 uvedla, že vliv vrstevníků měl na její svěřené dítě negativní účinek. KP5 sdělila: „*Setkala jsem se u K. i s tím, že se chtěla dostat do party kamarádů, a proto se opravdu dost opila. To bylo něco.*“

KP2 hovořila o nátlaku od spolužáků dítěte. KP2 uvedla: „*Chtěla zapadnout mezi ostatní, a když se jí ostatní posmívali za její váhu, myslela si, že je špatná a snažila se s tím něco dělat.*“ Vrstevníci hrají v životech dětí velkou roli a je důležité, aby děti věděly, že se mohou s problémem kdykoliv blízkým osobám svěřit. KP2 dodala, že o problému s poruchou příjmu potravy u svěřeného dítěte delší dobu nevěděla, ale v současné době svěřené dítě již ví, že se může komunikační partnerce o čemkoliv svěřit.

Trs 3: Následky rizikového chování

Dalším tématem, které komunikační partneři během rozhovorů nejvíce sdělovali, byly následky rizikového chování. Komunikační partneři se shodli na tom, že rizikové chování začali řešit brzy, a proto se problém nestal ve většině případů obtížně řešitelným.

KP4 sdělil: „*Kdybych neřešil to drzé chování u T., mohlo by se to rozrůst do T. šikany ostatních, až by z toho bylo několik problémů dohromady.*“ KP6 uvedla, že následkem

drzého chování byla poznámka ve škole, ale žádné velké obtíže komunikační partnerka neřešila.

KP2 sdělila, že následkem rizikového chování u svěřeného dítěte byly především psychické problémy. KP2 sdělila: „*Já byla z celé situace s K. vystresovaná a měla potíže se spánkem no, Pořád jsem myslela na to, proč K. přestala jíst a nechápala jsem, jak to, že se nechala K. ovlivnit spolužáky o jejím vzhledu. Hlavně jsem byla nešťastná z toho, že mi K. dlouhou dobu nic neřekla.*“ KP2 dodala, že měla pocit selhání a musela docházet k psychologovi.

KP1 byla během problémů se svěřeným dítětem ve větším kontaktu se základní školou. KP1 uvedla: „*Komunikace byla s P. náročná a těžká, ve škole P. dostával poznámky za vyrušování v hodině a paní učitelka byla se mnou častěji v kontaktu. Bála jsem se, aby P. nezpůsobil ve škole velké problémy.*“

KP1 dodala, že se naštěstí vše vyřešilo v prvopočátcích problémů, a kromě vysvětlování problémového chování na orgánu sociálně-právní ochrany dětí komunikační partnerka situaci dále neřešila. KP5 sdělila, že její svěřené dítě bylo z důvodu častého střídání partnerů ve škole na okraji kolektivu ve třídě. KP5 uvedla: „*Samozřejmě si K. spolužáci všimli, že má každou chvíli jiného kluka. To se mezi dětmi rychle rozkřikne, hlavně co vím, tak to byli často starší kluci, kteří měli už řidičák, auta a vyzvedávali K. před školou. Takže bych řekla, že u K. ve škole panovalo trochu to, že K. byla odstrčená a jednu chvíli neměla ve třídě ani jednu kamarádku.*“ Situace se dle komunikační partnerky vyřešila tím, že její svěřené dítě propadlo o ročník níže a na základě toho navštěvuje jinou třídu.

Komunikační partneři se shodli na tom, že následkem rizikového chování u dítěte byla převážně v domácnosti ztížená komunikace mezi členy rodiny. KP3 sdělili: „*P. se s manželkou moc nebavil, se mnou sice trochu ano, ale taky jsme spolu nevedli několikaminutový rozhovor o tom, co dělal venku.*“ KP3 dodali, že doma panovala napjatá atmosféra a během řešení problémů s chováním svěřené dítě dostalo první dvě poznámky ve škole.

Také KP6 uvedla, že se dítě během jeho problémů chovalo uzavřeně a nechtělo s komunikační partnerkou hovořit. KP2 se také shodovala v tom, že její svěřené dítě nechtělo během problémů s alkoholem, cigaretami a poruchou příjmu potravy moc komunikovat. KP2 uvedla: „*Asi byla více uzavřená, než jindy a ráda trávila čas sama v pokoji. Jinak bych řekla, že se jinak nechovala, i když byla možná více drzá.*“ KP4 dodal, že komunikace byla hlavním problémem, který řešili společně se svěřeným dítětem. KP4 uvedl: „*Mezi námi dvěma to bylo v jednu dobu hrozný. T. byl často opravdu uražený a odmouval. Ve škole dostal také poznámky za drzé chování vůči paní učitelce.*“

KP1 hovořila o tom, že se svěřeným dítětem netrávila během jeho výchovných problémů moc času, jelikož dítě chtělo často chodit ven za přáteli. KP4 také dodal, že

důsledkem drzé chování u svěřeného dítěte bylo to, že komunikační partner musel řešit tento problém osobně na základní škole. KP5 se také zmínila o špatné komunikaci se svěřeným dítětem. Svěřené dítě bylo uzavřené a komunikační partnerka neměla s dítětem téma, o kterém by mohli společně hovořit. KP6 dodala, že se snažila s dítětem hovořit o chování, které bylo problémové, avšak dítě se k tomuto problému stavělo tak, že se zavřelo do dětského pokoje a s komunikační partnerkou nekomunikovalo. KP6 uvedla: *„Tahle situace se vždy opakovala. Když nebylo po jejím, tak jsem byla já za tu špatnou.“*

Děti si v období dospívání často chtěly dělat to, co bylo pro ně v tu chvíli nejlepší, a nehleděly na následky, které mohou jejich život ovlivnit do budoucna.

KP5 také hovořila o důsledcích, které by mohly nastat, kdyby je komunikační partnerka nezačala ihned řešit. KP5 uvedla: *„U K. si myslím, že by to nejhorší, co se mohlo stát, bylo to, že by otěhotněla znovu, nebo by chytila nějakou pohlavní nemoc, to si myslím, že by byl důsledek. U toho alkoholu si myslím, že by to přišlo do fáze, kdy by ho pila často a mohla by být důsledkem určitě závislost na alkoholu.“* KP4 se také zmínil o důsledcích, které by mohly nastat, kdyby problém komunikační partner neřešil. KP4 sdělil: *„Napadá mě to, že by se ten problém mohl rozrůst a byl by větší. Mohl by se na ten problém nabalit další a další, až by z toho bylo několik problémů dohromady. Třeba kdybych neřešil to drzé chování u T., mohlo by se to rozrůst do T. šikany ostatních.“* Komunikační partneři byli ve většině případů obeznámeni s důsledky neřešení problémů u dítěte.

Trs 4: Vlastní zkušenost pěstounů s rizikovým chováním

Vlastní zkušenosti komunikačních partnerů byly ve většině případů velmi podobné, většina komunikačních partnerů se v období dospívání nechovala jako jejich svěřené děti.

KP6 uvedla: *„Jak jsem řekla, každé dítě odmlouvá, je drzé, hlavně v období dospívání, ale je na rodičích, jak tomu dítěti povolí, aby se chovalo.“* Komunikační partneři se shodli na tom, že ve výchově jsou velmi důležitá nastavená pravidla v domácnosti. KP2 sdělila: *„Já nebyla úplně svatoušek, že bych nikdy nic neprovedla, ale vždy jsem věděla, kde je ta pomyslná hranice mezi tím, co je ještě dovoleno a co ne.“* KP2 dodala, že je normální, že děti zlobí, ale je velmi důležité, aby byla dětem nastavená již zmíněná pravidla v domácnosti.

KP3 dodali, že v období dospívání oni sami problémy s chováním neměli, ale dříve byla jiná doba. KP3 se shodli na tom, že si v současné době děti k rodičům dovolí více, než dříve. KP3 (pěstoun) uvedl: *„Já byl zlatý dítě, poslouchal jsem. Je to možná i tím, že dřív byl jiný styl výchovy a poslouchat se rodiče muselo vždy.“* KP3 (pěstounka) dodala: *„Taky jsem ještě před zletilostí ochutnala alkohol, ale nebylo to nic velkého. Zkusí to každý, stejně jako cigarety. Je potom ale na rodičích, zda to tomu dítěti dál povolí. Já*

byla jinak vzorný dítě a uvědomovala jsem si, že nemůžu rodičům přidělovat starosti navíc. Hlavně, jak říkal manžel, dříve se rodiče poslouchat prostě muselo, teď je to jiné.“

O hranici ve výchově a subjektivní zkušenosti z mládí se podělil i KP4. KP4 uvedl: *„Asi jsem byl občas vůči rodičům drzý nebo odmlouval, ale to si myslím, že k období dospívání patří. Nesmí to ale zajít za nějakou pomyslnou hranici. Já vždy věděl, co si mohu a nemohu k rodičům dovolit a podle toho tak jednal. Kdybych já tenkrát šel za školu, tak mi rodiče dají tak na zadek, že si rok nesesdu“*

S tématem vlastní zkušenosti s rizikovým chováním se pojí další téma, které se týká prevence rizikového chování. Komunikační partneři nejvíce zmiňovali vlastní zkušenosti se vzděláváním. KP5 uvedla: *„Určitě u nás pěstounů je prevencí naše povinné vzdělávání.“* Zkušenosti se vzděláváním mají všichni dotazovaní, jelikož účast na vzdělávání (celkem 24 hodin za rok) je pro každého pěstouna povinné. O tomto tématu se zmínil také KP3 (pěstoun): *„Myslím si, že je super vzdělávání, kterého se každý rok, asi celkem třikrát po osmi hodinách, účastníme. Vždy si ze vzdělávání odnesu nějaké nové informace.“*

KP2 hovořila o skvělé zkušenosti při účasti na povinném vzdělávání, kde má možnost potkat se i s ostatními pěstouny a společně si sdělovat zkušenosti s dětmi. KP1 na toto téma také uvedla: *„Naše vzdělávání pěstounů, tam se občas také dozvím nové zajímavé informace o tom problémovém chování.“* Zkušenost komunikačních partnerů s vlastním rizikovým chováním je většinou pouze v oblasti drzého chování či odmlouvání, ale v žádném velkém měřítku. Komunikační partneři vždy věděli, jak se mají správně chovat a brali své rodiče jako autority.

Trs 5: Doprovázející organizace

Komunikační partneři hovořili také o jejich názoru na rizikové chování u dětí, které se pojilo s tématem doprovázející organizace.

Doprovázející organizace je nedílnou součástí života pěstounské rodiny. Doprovázející organizace se ve všech případech snažila problémové chování dětí řešit a poskytovala podporu a pomoc komunikačním partnerům. Komunikační partneři s dítětem nejprve vždy řešili problém sami, ale když nastala situace, kdy komunikační partneři již nevěděli, co dělat, zavolali o pomoc klíčového pracovníka rodiny.

KP6 sdělila: *„Pracovnice se mnou o problémech s R. vždy mluvila.“* Komunikační partnerka dodala, že ji pracovnice nabízela i možnost zprostředkování jiné odborné pomoci, tu ale komunikační partnerka nevyužila. Avšak KP2 sdělila, že naopak byla za zprostředkování odborné pomoci ráda. KP2 uvedla: *„Já jsem se snažila celou tuto situaci řešit nejdříve s pracovníci, co k nám jezdí, nechtěla jsem jezdit k psychologovi a čekala jsem, co mi pracovnice poradí. Nakonec mi zprostředkovala kontakt na psychologa a K. začala u nás ve městě chodit k psychologovi.“*

Mnohdy pěstouni nevědí, kde mohou kontakt na odbornou pomoc hledat, a proto zavolají na pomoc doprovázející organizaci, která s rodinou případnou potřebnou odbornou pomoc probere. Klíčová pracovníce s pěstouny, ale i samotným dítětem, probírá různá témata týkající se výchovy nebo také nastavování pravidel v domácnosti. O tomto tématu se zmínil KP4: „*Ptala se na to, zda musí T. dodržovat nějaký pravidla a hranice. Pracovnice si s T. pravidelně jednou za týden povídala o jeho životě, a to dost pomohlo. Jednou jsme byli i dokonce na sezení u psychologa, kterého nám pracovnice z doprovázející organizace zprostředkovala.*“

V souvislosti s řešením problémové situace s doprovázející organizací se KP3 zmínili o tom, že řešili celou situaci, která se týkala otravy alkoholem u svěřeného dítěte i s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a Policií České republiky. KP3 uvedli: „*P. měl otravu alkoholem, ale našťástí to nebylo vážné, i když jsme to museli řešit s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a policií. Nebylo to nic jednoduchého, jsme rádi, že je to za námi.*“ KP3 dodali, že i když se jednalo o P. první větší problém, museli celou situaci vysvětlovat. KP3 také uvedli: „*Na orgánu sociálně-právní ochrany dětí na nás byla pracovnice docela ostrá, tak jsme byli rádi, že za námi stojí naše klíčová pracovnice z doprovázející organizace.*“

Doprovázející organizace je vždy při problémové situaci pro pěstouny oporou. Komunikační partneři se dále zmínili, že pracovnice z doprovázející organizaci jim sdělila, jaké by mohlo mít chování dítěte důsledky, a celou situaci s rodinou probrala. Zároveň vidí podporu a pomoc i v tom, že pracovnice hovořila i s dítětem, které si díky rozhovoru s pracovnící uvědomilo své chování.

KP1 sdělila, že se ji v období problémů s dítětem pracovnice z doprovázející organizace snažila pomáhat. KP1 také dodala: „*I díky doprovázející organizaci je ta péče o P. lehčí, jen jsem dřív asi nechtěla pomoc od cizích lidí no. Pracovnice, co nás navštěvuje, je vždycky milá a snaží se nám v čemkoliv pomáhat. Jsem ráda, že tu pomoc máme k dispozici, i když mi chvílku trvalo, než jsem si na tu pracovníci zvykla a P. to taky trvalo.*“ Komunikační partnerka se zmínila o tom, že v současné době je její vztah s pracovnící doprovázející organizaci již dobrý a komunikační partnerka se nebojí pracovníci s čímkoliv svěřit. Komunikační partnerka si uvědomuje, že pracovnice může mít jiný pohled na celou situaci a snaží se vždycky pomoci.

KP5 se s ostatními komunikačními partnery shodla v tom, že ji během problémové situace velice pomohla pracovnice z doprovázející organizace. KP5 dodala: „*Právě ona mi předala kontakt na sexuologa a psychologa. Já se pak akorát s M. k lékařům objednala.*“ KP6 také vyzdvihla pomoc doprovázející organizace, která se ji snažila pomoci. KP6 sdělila: „*Hodně mi paní z doprovázející organizace taky pomohla, to ano, dala mi rady do výchovy a vždy se mě snažila vyslechnout. Byla a je to moje opora, pokud se potřebuju vyzpovídat.*“ Pěstouni si často potřebují promluvit o problémech s někým,

kdo tomuto tématu rozumí, a právě pracovnice z doprovázející organizace jim tuto možnost nabízí.

Trs 6: Subjektivní názor pěstounů na rizikové chování

Komunikační partneři se shodovali i v názoru na rizikové chování. Komunikační partneři sdělili, že mají na rizikové chování negativní názor. Komunikační partneři také zastávali názor, že je důležité ve výchově dětí nastavit pevné hranice a pravidla.

KP5 uvedla: „*Co vidím v okolí, tak děti si v dnešní době dovolí fakt hodně, nemají žádný autoritu a neumí se chovat ve společnosti, to je velký kámen úrazu a měli by ti rodiče se snažit děti vychovávat správně a nastavit jim jasná pravidla, jak se mají chovat.*“ KP6 souhlasila s tím, že děti v současné době nemají ve svém životě správné vzory chování a chovají se problémově. KP6 dodala: „*Nejhorší je, když rodiče s dětmi to jejich chování neřeší, to nechápu.*“

Děti by měly znát důsledky jejich jednání, s čímž souvisí již zmiňovaná prevence rizikového chování. KP3 uvedla: „*P. si třeba absolutně neuvědomoval, že to, co dělal, jako že pil alkohol, je špatně.*“ Děti si mnohdy neuvědomují závažnost jejich chování do té doby, než se celá situace začne řešit. KP6 k tomuto tématu dodala: „*Rodiče by se měli o děti starat, my jako pěstouni se většinou snažíme dítěti poskytnout domov a péči, jakou si zaslouží i přesto, že je to občas náročný, protože jsme už jiná věková kategorie a já třeba spoustu věcem už nerozumím. Snažím se ale vždy nastavit R. pravidla, která nejsou vždy prvně dodržována, ale je to vždycky o komunikaci.*“ Komunikační partnerka v tomto směru narážela na mezigenerační konflikt, který může mezi dítětem a pěstounem vzniknout z důvodu věkové rozdílnosti.

KP2 si uvědomovala vážnost situace, která se týkala svěřeného dítěte a poruchy příjmu potravy. KP2 uvedla: „*Poruchy příjmu potravy jsou velmi nebezpečné a určitě by si mohla K. poškodit zdraví i do budoucna, protože nejedla a často popíjela alkohol, do toho cigarety. Doteď nechápu, že to její tělo vydrželo.*“ Komunikační partnerka má na problémové chování jasný názor. KP2 sdělila: „*Pokud se dítě bude chovat v rámci mezi a pravidel, tak s tím problémem nemám a dokážu tolerovat i nějaký ten menší přešlap, přeci jen jsou to jen děti, ale je velmi důležité nastavit dětem ty pevná pravidla.*“

KP2, KP4, KP5 se shodli na tom, že by rizikové chování řešili u dětí rozdílných věkových kategorií stejným způsobem. Komunikační partneři rizikové chování řešili nejdříve domluvou, a pokud domluva nezabrala, zavolali komunikační partneři na pomoc pracovnici z doprovázející organizace. Takto by komunikační partneři postupovali i v budoucnu, kdyby se situace opakovala.

KP5 k tomuto tématu sdělila: „*Asi bych se to snažila řešit stejně, jen s tím rozdílem, že se starším dítětem bych použila jiný tón hlasu, než na mladší dítě.*“ KP4 dodal, že nejhorší situace je taková, kdy rodiče u svých dětí problémové chování neřeší.

Komunikační partneři se ve všech případech zmínili o pomoci doprovázející organizace, která rodinám poskytuje pomoc. Je zřejmé, že komunikační partneři mají vůči doprovázející organizaci důvěru a jsou rádi, když se mohou s problémy obrátit na odborníky. KP2 sdělila, že si myslí, že by lidé měli své děti znát a podle toho se dá snadno zjistit, zda se dítě potýká s problémy. KP2 uvedla: „*Hlavně si myslím, že když rodič nebo já jako pěstounka poznám své dítě, je poté mnohem lehčí poznat, zda má dítě nějaké problémy, protože se dítě vždy chová jinak.*“ KP1 sdělila, že se vždy snaží dítěti vysvětlit, jaké důsledky mohou v některých problémových situacích nastat.

Výzkumné otázky

Z výzkumu vyplynuly odpovědi na následující výzkumné otázky:

1) Jaké rizikové chování se nejčastěji objevuje u dětí v pěstounské péči?

Mezi nejčastější rizikové chování, které se vyskytuje u dětí, které jsou svěřené do pěstounské péče, patří záškoláctví, drzé chování, užívání návykových látek, a to zejména alkoholu a cigaret. Někteří komunikační partneři zmínili také rasistické poznámky nebo poruchy příjmu potravy, které u svěřeného dítěte řešili.

2) Co považují pěstouni za příčiny rizikového chování u dětí?

Za příčiny rizikového chování považují pěstouni negativní vliv vrstevníků a přátel, nevhodné výchovné prostředí, kde se dítě před pěstounskou péčí nacházelo a dědičnost, kdy má dítě větší předpoklady k problémovému chování z důvodu závislostí či nevhodného chování svých rodičů.

4.9 Diskuse

Tato diplomová práce se zabývá problematikou rizikového chování dětí v pěstounské péči. Cílem diplomové práce bylo zmapovat rizikové chování u dětí, které se nacházejí v pěstounské péči, se zaměřením na důsledky jejich jednání. Cílem rozhovorů bylo také zjistit, jaký názor mají na rizikové chování dětí sami pěstouni a jak problémové chování ve společnosti vnímají.

Formy rizikového chování se dle autora Miovského objevují často souběžně.¹⁶⁶ Toto tvrzení výzkum potvrdil. Z výzkumu vyplývá, že se komunikační partneři většinou setkali u dětí s více typy rizikového chování, a to zejména s drzým chováním, odmítáním, užíváním návykových látek a záškoláctvím.

¹⁶⁶ Srov. MIOVSKÝ, M., a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*, s. 128.

Autorka zmiňuje také téma o nastavování pravidel v domácnosti, kdy děti svěřené do pěstounské péče mnohdy porušují nastavená pravidla a nerespektují hranice, které pěstouni nastaví ve výchově.¹⁶⁷ Výzkum taktéž tvrzení potvrdil.

Komunikační partneři si často stěžovali na to, že jejich děti svěřené do péče často nastavená pravidla v domácnosti nedodržují. Někteří komunikační partneři sdělili, že děti v minulosti nemusely u svých rodičů žádná pravidla dodržovat a neměly proto naučené žádné ‚správné vzorce chování‘. Jeden komunikační partner dokonce sdělil, že nejprve nechtěl dítěti žádná pravidla nastavovat z důvodu toho, že mu bylo dítěte líto. Dítě si v minulosti prošlo nehezkým obdobím a komunikační partner proto nechtěl dítě dle jeho slov zatěžovat.

Z výzkumu je zřejmé, že děti potřebují v životě určité hranice pro to, aby věděly, co vše si mohou dovolit. Bez hranic a pravidel si nejsou děti vědomy toho, co je správné a co již nikoliv. Rodiče či náhradní rodiče by si měli na děti udělat čas, aby děti věděly, že mohou v případě problémů za rodiči kdykoliv přijít. Důležitá je vzájemná komunikace mezi rodičem a dítětem.¹⁶⁸

Z výzkumu vyplynulo, že děti často komunikačním partnerům lžou nebo zatajují věci. Týkalo se to většinou například záškoláctví, kdy dítě ze školy ze své vlastní vůle odešlo společně s kamarády a komunikační partner předem o této situaci nevěděl. Je zřejmé, že v těchto situacích nebyla komunikace mezi dítětem a pečující osobou dostačující. Dítě by mělo vědět, že může za pečující osobou kdykoliv přijít a rozebrat s ním celou situaci. Dítě má také možnost popovídat si s klíčovou pracovnící doprovázející organizace, která rodinu navštěvuje minimálně jednou za dva měsíce.

Z výzkumu je zřejmé, že komunikační partneři mají v doprovázející organizaci oporu a v případě problémů se mohou na klíčovou pracovníci obrátit. Hlavními cíli doprovázející organizace by měli být především činnosti, které vedou k zajištění bezpečného prostředí pro dítě nebo také poskytování podpory a pomoci pěstounům.¹⁶⁹

Doprovázející organizace měla a má v životech pěstounů velmi důležitou roli, jelikož v případě problémů poskytovala komunikačním partnerům již zmíněnou pomoc s řešením situace.

Problémové chování dětí mělo důsledky na rodinu především v oblasti komunikace a uzavřenosti dítěte. Ideálním prostředím pro výchovu dospívajícího jedince je ochota ke kompromisům.¹⁷⁰

Komunikační partneři se jeví, že byli během výchovných problémů u dítěte ochotní přistoupit na kompromis, avšak dítě často s komunikačním partnerem nechtělo hovořit a

¹⁶⁷ Srov. PAZLAROVÁ, H. *Pěstounská péče*, s. 232.

¹⁶⁸ Srov. CENTRUM LOCIKA, *Jak nastavit hranice ve výchově*.

¹⁶⁹ Srov. NADAČNÍ FOND J&T, *Praktický průvodce doprovázením pěstounské péče*, s. 8.

¹⁷⁰ Srov. CAR-GREGG, M., SHALE, E. *Pubertáči a adolescenti*, s. 110.

bylo uzavřené. S touto situací může rodině pomoci doprovázející organizace, kdy sociální pracovníce znají různé techniky a postupy, jak s dítětem během problémů hovořit.

Rodiče by se měli vždy snažit problém s dítětem řešit v klidu a neměli by reagovat až moc přehnaně.¹⁷¹

Z výzkumu vyplývá, že se komunikační partneři snažili s dítětem problém okamžitě řešit. Komunikační partneři věděli, že neřešení problémů u dítěte může mít vážné následky. Myslím si, že pěstounům v jejich informovanosti o různých situacích v životě pomáhá jejich povinné vzdělávání, kterého se pravidelně účastní. Z výzkumu je zřejmé, že se komunikační partneři snažili problémovou situaci s dítětem řešit i se svým blízkým okolím, popřípadě se obrátili na pomoc odborníků.

Mezi rizikové faktory, které negativně ovlivňují chování dětí a dospívajících, se řadí především nedostatek přátel, pocit osamělosti, odloučenosti či nestálé rodinné prostředí.¹⁷²

Z výzkumu dále vyplynulo, že komunikační partneři řadí mezi rizikové faktory u dospívajících především výchovné prostředí, negativní působení přátel a vrstevníků, dědičné negativní chování (například větší sklon k užívání návykových látek). Komunikační partneři uváděli, že u svěřeného dítěte zaznamenávají podobné problémové chování, jako u biologických rodičů dítěte (například záškoláctví, drzé chování, užívání návykových látek). Komunikační partneři většinou neměli vlastní zkušenosti se závažnými výchovnými problémy. Někteří komunikační partneři mají zkušenost s užíváním cigaret nebo alkoholických nápojů. Komunikační partneři byli však obeznámeni s důsledky problémového chování a jednalo se proto o malou míru závažnosti.

Rizikové chování dětí a dospívajících je často hlavním tématem, které pěstouni během vykonávání péče o svěřené děti probírají. Je zřejmé, že k rizikovému chování jsou náchylnější dospívající jedinci. Děti v období dospívání často vzdorují a mohou se projevit také mezigenerační rozdíly mezi pěstounem a dítětem. Mezigenerační rozdíl je hlavním specifickým zprostředkovaným pěstounské péče, jelikož je ve většině případů pečující osobou prarodič dítěte.¹⁷³

Mezigenerační rozdíly se projevují hlavně v oblasti výchovy a vzájemné komunikace. Pěstouni jsou mnohdy vychovávaní odlišnými výchovnými styly, než spousta mladých lidí v současné době. Toto komunikační partneři potvrdili. V minulosti si komunikační partneři k rodičům nedovolili být drzí či odmítnout, jelikož věděli, jaké důsledky by mělo jejich chování.

¹⁷¹ Srov. CAR-GREGG, M., SHALE, E. *Pubertáči a adolescenti*, s. 108.

¹⁷² Srov. *Tamtéž*, s. 93.

¹⁷³ Srov. NADACE SIRIUS, *Pěstounské rodiny v České republice*, s. 4.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zmapovat rizikové chování dětí, které se nacházejí v pěstounské péči dlouhodobých pěstounů se zaměřením na důsledky jejich jednání.

Diplomová práce byla zaměřena zejména na děti v období dospívání. Výzkumná část diplomové práce byla zaměřena na zkušenosti pěstounů s rizikovým chováním u svěřených dětí a jejich názor na tuto problematiku. Z výsledku je zřejmé, že pěstouni řešili se svěřenými dětmi zejména problémy spojené se záškoláctvím, drzým chováním, odmítnutím, nerespektováním pravidel v domácnosti, užíváním návykových látek, a to především alkoholu a cigaretových výrobků. Pěstouni také zmiňovali problémy spojené s rasistickým chováním, poruchou příjmu potravy nebo střídáním sexuálních partnerů. Pěstouni se snažili rizikové chování dětí řešit svépomocí, a to především formou komunikace se svěřeným dítětem.

Z výzkumu vyplynulo, že děti často nechtěly s pěstounem o problémovém chování hovořit a byly velmi uzavřené. Je důležité, aby pěstouni o problémech s výchovou dětí komunikovali a snažili se problémy řešit co nejdříve. Pěstounům během péče o dítě poskytuje podporu a pomoc zejména doprovázející organizace, která v případě potřeby poskytuje pěstounům například kontakt na psychologickou pomoc. Doprovázející organizace má v životě pěstounů nezastupitelnou roli. Klíčová pracovníce rodiny zohledňuje především zájem dítěte, zachovává mlčenlivost, diskrétnost, respektuje pěstouny v jejich svobodném rozhodnutí a zachovává rovný přístup ke všem klientům.

Péče o děti, které se nacházejí v období dospívání, může být občas velmi náročná, a to nejen z pohledu samotných pěstounů, ale i z pohledu nejbližších členů rodiny. Děti a dospívající nemají mnohdy úctu či respekt k autoritám, a proto obdivují pěstouny, kteří se nacházejí ve starším věku a dokážou správně vychovávat svěřené dítě, jelikož to musí stát hodně času a úsilí.

Pro samotné pěstouny je důležitá prevence rizikového chování u dětí. Pěstouni mohou předcházet problémovému chování nastavením pravidel v domácnosti a dodržováním hranic ve výchově. Děti potřebují správné nastavení hranic, aby věděly, co vše si mohou v životě dovolit. Tím může pěstounům pomoci povinné vzdělávání, kterého se pravidelně účastní.

Z výzkumu vyplynulo, že pěstouni řešili s dětmi rizikové chování ve fázi, kdy nemělo rizikové chování velké následky. Pěstouni si byli také vědomi příčin negativního chování dítěte, mezi které pěstouni řadili zejména nevhodné výchovné prostředí v mladším věku dítěte, vliv vrstevníků a dědičnost.

Tato diplomová práce může být přínosná jak pro sociální pracovníky, kteří pracují s rodinou, tak i pro pěstouny, jelikož poukazuje na příčiny, prevenci, řešení a důsledky rizikového chování dětí.

Seznam použitých zdrojů

BENDL, S., HANUŠOVÁ, J., LINKOVÁ, M. 2016. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Triton. 112 s. ISBN 978-80-7387-703-3.

BERRICK, J. D., SKIVENES, M., 2012. Dimensions of High Quality Foster Care: Parenting Plus [online]. *Children and Youth Services Review*. 34(9), 1956-1965. [cit. 2024-02-10]. doi: 10.1016/j.childyouth.2012.05.026.

BUBLEOVÁ, V., a kol. 2014. *Základní informace o osvojení (adopci)*, [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2023-09-07-]. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-222.pdf>.

BUBLEOVÁ, V., a kol. 2014. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2023-09-07-]. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/ZI_o_pestounske_peci_a_peci_porucnika_2014.pdf.

BUBLEOVÁ, V., a kol., 2009. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2023-09-07-]. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci.pdf>.

BUBLEOVÁ, V., et al., 2021. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2022-09-07-]. Dostupné z: https://nadaceterезymaxove.cz/wp-content/uploads/2021/11/ADOPCE_COM_BROZURKA_ADOPCE_FINAL_WEB.pdf

CARR-GREGG, M., SHALE, E. 2010. *Puberťáci a adolescenti*. Praha: Portál. 200 s. ISBN 978-80-7367-662-9.

ČÁBALOVÁ, D. 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada. 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.

Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, 2023. [online]. Úřad práce ČR. [cit. 2023-10-18]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/davky-pestounske-pecce-a-zaopatrovaci-prispevky1>.

Doprovázení osob pečujících, osob v evidenci a jim svěřených dětí, 2023. [online]. MPSV. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodika+doprov%C3%A1zen%C3%AD.pdf/6b235467-061f-0161-1971-99b9d969cb20>.

FITZSIMONS, J. G., MOORE G. S., 2008. Should we ask our children about sex, drugs and rock & roll? Potentially harmful effects of asking questions about risky behaviors. [online]. Journal of Consumer Psychology. [cit. 2024-02-16]. doi: 10.1016/j.jcps.2008.01.002.

GROHOVÁ, J., et al., 2011. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc!*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2023-09-07-]. Dostupné z: http://pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/dite_v_nrp_potrebuje_vasi_pomoc.pdf.

HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

Jak nastavit hranice ve výchově, 2023 [online]. Centrum Locika. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.centrumlocika.cz/novinky/jak-nastavit-hranice-ve-vychove>.

KAJANOVÁ, J. 2014. *Sociální patologie*. Jihočeská univerzita. 87 s. ISBN 8073944499.

MARTANOVÁ P. V., *O primární prevenci rizikového chování*. [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2014 [cit. 2023-11-10]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani.html>.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. (eds.). 2010. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál. 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATYŠKOVÁ, L. 2023. *Nezprostředkovaná pěstounská péče*, [online]. Šance dětem. [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/nezprostredkovana-pestounska-pece>.

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, 2010. [online]. MŠMT. [cit. 2023-09-08]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Methodicke_doporuceni_uvodni_cast.doc.

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních – záškoláctví, 2010. [online]. MŠMT. [cit. 2023-10-19]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_c._11_Zaskolactvi.docx

Metodika doprovázení v rámci péče příbuzných, 2023. [online]. Centrum psychologické pomoci. [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.cepp.cz/wp-content/uploads/2023/03/Methodika-DEF.pdf>.

Metodika doprovázení, 2011. [online]. Amalthea. [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: https://www.centrumpodpory.cz/soubory/metodiky/Amalthea_Metodika_doprovazeni.pdf.

MIOVSKÝ, M., a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*, [online]. Sdružení SCAN [cit. 2023-09-08-]. Dostupné z: file:///C:/Users/admin/Downloads/primarni_prevence.pdf.

MIOVSKÝ, M., a kol. 2012. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*, [online]. Klinika adiktologie, Praha [cit. 2023-09-08-]. Dostupné z: https://www.pppuo.cz/soubory/pro_pedagogy/metodici_prevence/SLOVNIK.pdf.

Náhradní rodinná péče, 2023 [online]. MPSV [cit. 2023-09-07]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>.

Národní strategie – primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019–2027, 2019. [online]. MŠMT. [cit. 2023-10-18]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf.

NAVRÁTIL, S., MATTIOLI, J. 2011. *Problémové chování dětí a mládeže*. Praha: Grada. 120 s. ISBN 978-80-247-3672-3.

NEČASOVÁ, M. Profesní etika. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál, 2013. s. 24. ISBN: 978-80-262-0213-4.

NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R., Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce. *Sociální práce*, 2010, č. 3, s. 76-86.

NEŠPOR, K. a kol. 2011. *Jak překonat hazard*. Praha: Portál. 159 s. ISBN 978-80-262-0009-3.

Odměna pěstouna, 2023. [online]. Úřad práce ČR. [cit. 2023-10-18]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/odmena-pestouna1>.

PAZLAROVÁ, H. 2016. *Pěstounská péče*. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.

Pěstounské rodiny v České republice, 2019. [online]. Nadace Sirius. [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Analyza-Pestounske-rodiny-v-Ceske-republice.pdf>.

Praktický průvodce doprovázením pěstounské péče, 2015. [online]. Nadační fond J&T. [cit. 2024-03-02]. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-190.pdf>.

- Prevence rizikového chování ve školství I.*, 2015. [online]. Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie. [cit. 2023-10-18]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/825/1-prevence-rizikoveho-chovani-nahled.pdf>.
- PROCHÁZKA, M. 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Cosmopolis. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*, 2023. [online]. MPSV. [cit. 2023-10-18]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-uhradu-potreb-ditete>.
- PURVIS, B. K., CROSS, R. D., SUNSHINE L. W. 2013. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada. 256 s. ISBN 978-80-247-4535-0.
- Služby*, 2024. [online]. Adiktologická poradna Prevent. [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.prevent99.cz/ap/>.
- SOBOTKOVÁ NIELSEN, V., a kol. 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
- ŠEVČÍKOVÁ, A., a kol. 2014. *Děti a dospívající online*. Praha: Grada. 184 s. ISBN 978-80-247-5010-1.
- VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
- VÁGNEROVÁ, M. 2005. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum. 430 s. ISBN 80-246-1074-4.
- VÁGNEROVÁ, M., LISÁ, L. 2021. *Vývojová psychologie – dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. 544 s. ISBN 978-80-246-4961-0.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 1999. [online]. [cit. 2023-09-07]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 7594-7696. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. [online]. [cit. 2023-09-07]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026-1368. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>.
- ZEZULOVÁ, D. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. 198 s. ISBN 978-80-262-0065-9.
- Zprostředkovaná pěstounská péče*, 2023. [online]. Šance dětem. [cit. 2023-11-22]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/zprostredkovana-pestounska-pece>.

Seznam zkratk

KP – komunikační partner/partnerka

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

Seznam tabulek

Tabulka č. I.: Charakteristika komunikačních partnerů

40

Seznam příloh

Příloha I.: Předloha informovaného souhlasu pro komunikační partnery

Příloha II.: Scénář polostrukturovaného rozhovoru

Příloha III.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP1

Příloha IV.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP2

Příloha V.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP3

Příloha VI.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP4

Příloha VII.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP5

Příloha VIII.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP6

Přílohy

Příloha I.: Předloha informovaného souhlasu pro komunikační partnery

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době vypracovávám diplomovou práci, v rámci které provádím výzkum, jehož cílem je zmapovat rizikové chování dětí, které se nacházejí v pěstounské péči se zaměřením na důsledky jejich jednání. Výzkum probíhá prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, které trvají přibližně 60 minut. Výzkum je zcela anonymní, nikde tedy nebude uveřejněno Vaše jméno.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování diplomové práce studentky.

Měl/a jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měl/a jsem možnost se studentky zeptat na vše pro mne podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

V.....

Dne.....

Podpis účastníka výzkumu.....

Podpis studentky.....

Příloha II.: Scénář polostrukturovaného rozhovoru

1. S jakým problémovým chováním jste se u dítěte setkal/a? Jak to probíhalo?
2. Jak jste problémové chování řešila, reagovala na něj? Kdo Vám s řešením tohoto problému pomohl? Myslíte, že jste se zachovala správně při řešení problémů?
3. Měl/a jste pocit, že si s dítětem během jeho výchovných problémů už tolik nerozumíte?
4. Řešila byste problémové chování v současné době jinak, než dříve?
5. Pomohla Vám doprovázející organizace v problému, který jste zrovna řešila?
6. Proč si myslíte, že se dítě s tímto problémem setkalo? Mohlo za problémové chování prostředí, ve kterém se dítě nacházelo?
7. Měla jste vy jako malá také problémy s chováním? Chovala jste se například podobně, jako svěřené dítě?
8. Jak probíhala komunikace s dítětem v době, kdy mělo problém s chováním? Chovalo se jinak?
9. Mělo problémové chování dítěte důsledky na rodinu, ve škole a podobně?
10. Znáte nějaké důsledky neřešení problémového chování?
11. Jste obeznámena s prevencí rizikového chování? V čem prevence problémového chování podle Vás spočívá?
12. Jaký máte názor na obecně problémové chování u dětí?
13. Jak byste řešila problémy u dětí rozdílných věkových kategorií? Pohlížel/a byste na konkrétní problémy z hlediska věku jinak?
14. Jaké jsou podle Vás rizikové faktory pro vznik problémového chování u dítěte?

Příloha III.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP1

DV: S jakým problémovým chováním jste se u dítěte setkal/a? Jak to probíhalo?

KP1: Já jsem s P. v minulosti řešila více výchovných problémů.

DV: A jaké to byly?

KP1: P. navštěvuje pravidelně fotbal, kde má spoluhráče jiné rasy. Jednou si mě zavolal trenér fotbalu po P. tréninku, že si se mnou potřebuje promluvit. Trenér mi sdělil, že se mu jeden hráč z týmu svěřil, že má P. rasistické poznámky vůči jinému hráči. Já o ničem samozřejmě nevěděla. Poté si myslím, že P. dlouhou dobu kouří. P. si nikdy přede mnou cigaretu nezapálil a dosud asi ani neví, že já vím, že cigarety jednou za čas kouří. Potom jsem během péče o nezletilého P. musela řešit jeho drzé chování, odmítání, vymýšlení a lhaní. P. si chtěl často v životě dělat věci po svém a nerespektoval moje nastavená pravidla v domácnosti. Bylo to pro mě velmi těžké, protože jsem nevěděla, jak to mám řešit. Nejdřív jsem se mu snažila domluvit, jenže P. nechtěl se mnou o ničem komunikovat. Potom jsem to řešila už zákazy chození ven, zákazem na počítač, a tak no.

DV: To jste lehce natukla již mou další otázkou, jak jste problémové chování řešila, reagovala na něj?

KP1: Mně pomohla především má matka a strýc. Kdybych neměla tyto dvě osoby v mém životě, tak nevím, zda bych tu péči zvládla. Nevím, jestli jsem se zachovala správně, když jsem to s P. řešila, ale doufám, že ano. Nic jiného mě tehdy nenapadlo, teď bych se ale spíše už obrátila na odbornou pomoc.

DV: Měla jste pocit, že si s P. během jeho výchovných problémů už tolik nerozumíte?

KP1: Asi trochu ano. P. chtěl často chodit ven a moc jsme společně netrávili čas, většinou jen přes víkendy, kdy se mnou jezdil k mé matce. Potom se to ale zlepšilo a teď je náš vztah lepší, než dříve.

DV: A řešila byste problémové chování v současné době jinak, než dříve? Říkala jste, že byste se spíše obrátila na odbornou pomoc.

KP1: Asi ano, Dřív jsem to řešila opravdu jen s matkou a strýcem. Doprovázející organizace mi sice pomohla, ale teď bych se asi sama obrátila rovnou na psychologa.

DV: Pomohla Vám doprovázející organizace v problému, který jste zrovna řešila?

KP1: To ano, i díky doprovázející organizaci je ta péče o P. lehčí, jen jsem dřív asi nechtěla pomoc od cizích lidí no. Ta podpora byla ze strany matky a strýce opravdu velká a neměla jsem pocit, že bych to nezvládla, jen to bylo těžké. Pracovnice, co nás navštěvuje je vždycky milá a snaží se nám v čemkoliv pomáhat, jsem ráda, že tu pomoc máme k dispozici, i když mi chvíli trvalo, než jsem si na tu pracovnice zvykla a P. to taky trvalo. Teď je to ale už dobrý a říkám pracovníci všechno, ona mě vždycky podpoří nebo mi dá takový zdravý náhled na celou situaci a vidím hned vše jinýma očima.

DV: A proč si myslíte, že se P. s tímto problémem setkal? Mohlo za problémové chování prostředí, ve kterém se P. nacházel?

KP1: To určitě ano. P. vyrůstal v rodině, kde se nic neřešilo, lhalo se, popíjelo se tam, hádky, drogy, zejména jeho maminka užívala drogy. Myslím si, že to P. může mít dáno i geneticky, že se snaží věci zatajovat. P. věděl, že rasistické poznámky nejsou správné, ale i přesto to dělal. To stejné s cigaretami.

DV: A co vy? Měla jste vy jako malá také problémy s chováním? Chovala jste se například podobně, jako P.?

KP1: Já jako malá nikdy problémy s chováním neměla. Jako P. jsem se nechovala. Já byla milý a hodný dítě (*smích*). Cigarety jsem nikdy nekouřila a věděla jsem, že lhaní není dobrý.

DV: A jak probíhala komunikace s P. v době, kdy měl problém s chováním?

KP1: Komunikace byla s P. opravdu náročná. Bylo těžký se s ním domluvit na důležitých věcech, ale po nějaké době si P. svoje chování uvědomoval a na nějaký čas své chování změnil, ale po delší době se začal chovat zase drze a nechtěl poslouchat. Teď je to ale opravdu už mnohem lepší, než dříve. Je to asi taky tím jeho věkem, je už větší.

DV: A mělo problémové chování P. nějaké důsledky na Vaši rodinu, ve škole a podobně?

KP1: No na rodinu určitě, to se vracím k minulé odpovědi. Komunikace byla s P. náročná a těžká, ve škole P. dostával poznámky za vyrušování v hodině a paní učitelka byla se mnou častěji v kontaktu. Bála jsem se, aby P. nezpůsobil ve škole velké problémy. Naštěstí se to vždycky nějak vyřešilo a velké problémy z toho nebyly, jen jsem pravidelně docházela na OSPOD tuto situaci vysvětlovat.

DV: Vy jste říkala, že jste problémové chování řešila, ale pokud byste problémové chování neřešila, znáte nějaké důsledky neřešení problémového chování?

KP1: Nic odborného neznám, ale řekla bych že důsledky neřešení mohou být určitě nějaké další problémy.

DV: Tím myslíte třeba jaké problémy?

KP1: Myslím tím třeba problémy, které tak můžou vzniknout ve škole.

DV: S tím je spojená prevence rizikového chování. Jste obeznámena s prevencí rizikového chování? V čem prevence problémového chování podle Vás spočívá?

KP1: Něco znám, třeba pořádání různých přednášek na témata nebo naše vzdělávání pěstounů, tam se občas také dozvím nové zajímavé informace o tom problémovém chování.

DV: A jaký vlastně máte názor na obecně problémové chování u dětí, když opomenete chování P.?

KP1: Řekla bych, že velmi záleží na tom, o jaký typ rizikového chování se jedná, zda je to pouze dalo by se říct drzé chování, odmítání, které k dospívání v nějaké míře patří nebo zda se jedná o závažnější chování, třeba užívání alkoholu, cigaret nebo drog. Myslím si, že rodiče nebo pěstouni by měli dětem důsledky jejich jednání vždycky vysvětlit... a

snažit se o to, aby se jejich dítě s takovým problémem už nesetkalo. Já se o to vždycky snažím.

DV: Jak byste řešila problémy u dětí rozdílných věkových kategorií? Pohlížela byste na konkrétní problémy z hlediska věku jinak?

KP1: To určitě ano, jinak bych to řešila u dítěte, kterému je 8 let a jinak u 15letého no. Ale nebyla jsem nikdy v situaci, kdy bych nad tímto nějak více přemýšlela, prostě bych se to vždy snažila nejdříve vyřešit s dítětem domluvou, jak u osmiletého, tak u patnáctiletého. Myslím si ale, že v téhle době zakázat patnáctiletému telefon je nemožné, což u osmiletého bych ten telefon zakázala určitě (*smích*). Asi bych patnáctiletému poručila domácí práce místo zákazu ven.

DV: A poslední otázka. Jaké jsou podle Vás rizikové faktory pro vznik problémového chování u dítěte?

KP1: Asi se zase vracím k té dědičnosti a rodinnému prostředí, kde to dítě vyrůstalo, takže asi toto. Ta dědičnost je za mě velký důvod, proč se to dítě pak chová dalo by se říct negativně. I když jsem se vždycky snažila držet P. dál od problémů a vše mu vysvětlovala, má to v krvi, a to se postupně ukazuje. Ta dědičnost je v některých ohledech fakt velká.

Příloha IV.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP2

DV: S jakým problémovým chováním jste se u dítěte setkala? Jak to probíhalo?

KP2: Tak určitě alkohol a cigarety a v poslední době jsem s K. řešila to, že nechce jíst, a právě chodila za školu pít alkohol no.

DV: Že nechce K. jíst, myslíte tak, že má poruchu příjmu potravy?

KP2: Jo přesně tak, nevěděla jsem, jak to pojmenovat.

DV: A jak jste celkově K. chování řešila?

KP2: Řešila jsem to tak, že jsem se dozvěděla ze školy, že má K. dost zameškaných neomluvených hodin. Tak jsem si na K. počkala, až přijde jednoho dne ze školy domů a zeptala se, co to má znamenat. K. se snažila zapírat, ale potom viděla, že vím pravdu, tak řekla, co dělala.

DV: A co K. dělala místo školy?

KP2: Právě že popíjela s kamarády nedaleko školy.

DV: A jak jste řešila s K., že nechce jíst?

KP2: Já se to dozvěděla náhodou, když jsem viděla v jejím koši, co má v pokoji, svačinu, co jsem ji připravila. A několik dní jsem koš pozorovala, jestli tam něco přibude a vždycky tam celá svačina skončila. Doma chtěla K. jíst jen sama v pokoji, teď je mi už jasný proč, aby to mohla vyhodit. Řešila jsem to potom tak, že jsem si s K. o tom promluvila a snažila se zjistit, proč to dělá. K. řekla, že si myslí, že je tlustá, že ji to říkají spolužáci. Pro informaci, v tu dobu měla K. šedesát kilo, vůči její výšce měla tak akorát kilogramů.

DV: A kdo Vám s řešením tohoto problému pomohl?

KP2: Naše doprovázející organizace. Já jsem se snažila celou tuto situaci řešit nejdřív s pracovníci, co k nám jezdí, nechtěla jsem chodit k psychologovi a čekala jsem, co mi pracovnice poradí. Nakonec mi zprostředkovala kontakt na psychologa a K. začala u nás ve městě chodit k psychologovi.

DV: A jak se k tomu K. postavila? Chtěla k psychologovi docházet?

KP2: Nechtěla, ale neměla na výběr. Začátek byl těžkej, nechtěla s psychologem vůbec mluvit, ale po nějaké době zjistila vážnost situace.

DV: Měla jste pocit, že si s K. během jejích výchovných problémů už tolik nerozumíte?

KP2: Tak samozřejmě byla K. uzavřená a nechtěla s nikým mluvit, ale myslím si, že je to v takové situaci normální. Já se snažila s K. vždy vycházet, a když to bylo náročný v této situaci, nějak jsme to zvládli a K. poruchou příjmu potravy již netrpí. Alkohol už moc taky nepije, nebo o tom alespoň nevím, ale cigarety si zapálí pořád.

DV: A řešila byste problémové chování v současné době jinak, než dříve?

KP2: Zachovala bych se úplně stejně. Myslím si, že jsem se k tomu problému postavila dobře a začala to s doprovázející organizací hned řešit, takže bych se nezachovala jinak.

DV: Takže Vám nejvíce pomohla doprovázející organizace.

KP2: Ano. Bez této podpory nevím, co bych dělala. Určitě bych to nějak řešila, ale asi by ta pomoc K. trvala déle, než když jsem to hned začala řešit s doprovázející organizací. Za podpora ze strany organizace je opravdu velká a jsem ráda, že nemusím všechny problémy řešit hned s úřady. Je to přeci jenom další instituce a já nemám úřady moc ráda.

DV: A proč si myslíte, že se K. s tímto problémem setkala?

KP2: Myslím si, že tam byl velký tlak od spolužáků, že chtěla zapadnout mezi ostatní a když je jí ostatní posmívali za její váhu, myslela si, že je špatná a snažila se s tím něco dělat. Bohužel se mi s tím nespověřila a já o tom delší dobu nevěděla. Teď už ale K. ví, že mi může všechno vždycky povědět.

DV: A proč myslíte, že K. začala kouřit a pít alkohol?

KP2: Kouření vidí asi u mě a její rodiče taky kouřili, takže nějaká dědičnost tady být může taky. Její rodiče byly závislí na alkoholu, takže si myslím, že K. bude mít k alkoholu vždycky blíž, než ostatní děti bez závislých rodičů. Já se vždycky snažím K. vysvětlit, že pít alkohol ve velké míře není dobré, tak doufám, že do budoucna to K. pochopí.

DV: A co vy? Měla jste vy jako malá také problémy s chováním? Chovala jste se například podobně, jako K.?

KP2: „Velký problémy jsem nikdy neměla, ano, kouřila jsem a alkohol jsem si v dospělosti vždycky ráda dala, ale vždycky střídmě.“

DV: A jak probíhala komunikace s K. v době, kdy měla problém s chováním? Chovala se jinak?

KP2: Asi byla více uzavřená, než jindy a ráda trávila čas sama v pokoji. Jinak bych řekla, že se jinak nechovala, i když byla možná trochu drzejší, ale to je pořád (*smích*).

DV: A mělo problémové chování K. nějaké důsledky na Vaši rodinu, nebo ve škole a podobně?

KP2: Já byla z celé situace s K. vystresovaná a měla potíže se spánkem no. Pořád jsem myslela na to, proč K. přestala jíst a nechápala jsem, jak to, že se nechala K. ovlivnit spolužáky o jejím vzhledu. Hlavně jsem byla nešťastná z toho, že mi K. dlouhou dobu nic neřekla, měla jsem pocit selhání a v jednu dobu jsem docházela také k psychologii. Teď už je to ale dobrý.

DV: Vy jste říkala, že jste problémové chování řešila, ale pokud byste problémové chování neřešila, znáte nějaké důsledky neřešení problémového chování?

KP2: Asi to, že kdybych tu situaci s K. neřešila, mohlo se stát to nejhorší, protože si myslím, že poruchy příjmu potravy jsou velmi nebezpečné a určitě by si mohla K. poškodit zdraví i do budoucna. Protože K. nejedla a často popíjela alkohol, do toho cigarety. Doteď nechápu, že to její tělo vydrželo.

DV: S tím je spojená prevence rizikového chování. Jste obeznámena s prevencí rizikového chování? V čem prevence problémového chování podle Vás spočívá?

KP2: Lidé by měli určitě své dítě znát, co má rádo, co mu nedělá dobře a podle toho snadno zjistí, že má nějaké problémy. Hlavně si myslím, že když rodič nebo já jako pěstounka poznám své dítě, je poté mnohem lehčí poznat, zda má dítě nějaké problémy, protože se dítě vždy chová jinak. Já jsem moc ráda, že se můžu zúčastnit pravidelně vzdělávání, kde se setkám i s ostatními pěstouny a společně si sdělujeme naše zkušenosti s dětmi. To je taky velké plus v prevenci. Zároveň se na vzdělávání vždy dozvím nové informace.

DV: A jaký vlastně máte názor na obecně problémové chování u dětí?

KP2: Podle toho, o jaké chování jde. Já nebyla úplně svatoušek, že bych nikdy nic neprovedla, ale vždy jsem věděla, kde je ta pomyslná hranice mezi tím, co je ještě dovoleno a co ne. Takže pokud se dítě bude chovat v rámci mezí a pravidel, tak s tím problém nemám a dokážu tolerovat i nějaký ten menší přešlap, přeci jen jsou to jen děti, ale je velmi důležité nastavit dětem ty pevná pravidla.

DV: Jak byste řešila problémy u dětí rozdílných věkových kategorií? Pohlížela byste na konkrétní problémy z hlediska věku jinak?

KP2: Asi bych to řešila stejně. Nevím, v té situaci jsem nebyla, mám svěřeno pouze jedno dítě do své péče a vlastní dítě nemám, takže bych to asi řešila stejně, nějakou domluvou a poté bych se obrátila na odbornou pomoc.

DV: A poslední otázka. Jaké jsou podle Vás rizikové faktory pro vznik problémového chování u dítěte?

KP2: Určitě to dědičné chování, vidím to u K. hodně, že má blízko k alkoholu, jako její biologický rodiče. Potom záleží asi hodně i na výchovném prostředí. K. rodiče nikdy nenastavovali pevný hranice a pravidla a podle toho se K. chvílku u mě chovala. Potom ale zjistila, že nějaká pravidla v domácnosti musí být nastavená, a tím myslím například domácí práce, včasné příchody a tak.

Příloha V.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP3

DV: S jakým problémovým chováním jste se u dítěte setkali? Jak to probíhalo?

KP3 pěstoun: Před rokem jsme řešili to, že P. začal kouřit a viděli jsme ho i s alkoholem. P. měl otravu alkoholem, ale naštěstí to nebylo vážné, i když jsme to museli řešit s OSPOD a Policíí. Nebylo to nic jednoduchého, jsme rádi, že je to za námi.

KP3 pěstounka: Nevím, zda se to počítá do problémového chování, ale P. byl často drzý a odmítal nám. Nechtěl dělat domácí práce, i když jsme měli nastavená nějaká pravidla, která vždycky musel dodržovat, jinak jsme to řešili.

DV: Zmínili jste se, že jste situaci s alkoholem řešili i s OSPOD a Policíí České republiky. Jak to probíhalo?

KP3: No asi tak, že jednoho dne v pátek večer nám zavolali z nemocnice, že je tam P. hospitalizovaný a pumpují mu žaludek. Já byl zrovna v práci, manželka musela jet nejdříve za P. sama, jelikož já pracuji asi hodinu od domova. Já se do nemocnice dostavil se zpožděním. V nemocnici nám policie řekla, co se stalo, a lékař nám sdělil, že tu situaci musí ohlásit na OSPOD. S čímž jsme počítali. Naštěstí se jednalo o P. první problém, ale i tak jsme museli celou situaci vysvětlit.

DV: A kdo Vám s řešením tohoto problému pomohl?

KP3: My jsme si pomohli navzájem (*smích*). Na OSPOD na nás byla pracovnice docela ostrá, tak jsme byli rádi, že za námi stojí naše klíčová pracovnice z doprovázející organizace.

DV: Doprovázející organizace Vám při řešení této situace pomohla?

KP3: Ano. Pracovnice nám vysvětlila, jaké by mohlo mít P. chování důsledky a celou situaci s námi probrala. Dokonce si povídala i s P. a myslím si, že si P. díky pracovníci uvědomil svoje chování.

DV: A měli jste pocit, že si s P. během jeho výchovných problémů už tolik nerozumíte?

KP3 pěstoun: Já to měl o trochu snadnější, protože jsem chlap a P. se mi potom o celé situaci sám svěřil, ale manželka měla trochu s P. problémy. Na začátku celé situace to mezi mnou a P. také skřípalo, ale po pár dnech to bylo lepší. Myslím si, že když P. viděl, že má v nás, mě podporu, byl více otevřený.

KP3 pěstounka: „To je pravda. P. se mnou nechtěl o jeho chování mluvit, i když jsem se snažila. Nevím, jestli to je tím, že jsem žena, ale je pravda, že s manželem P. probíral vždy nějaké jeho menší lumpárny.“

DV: A řešila byste problémové chování v současné době jinak, než dříve?

KP3: Určitě bychom to jinak neřešili. V té chvíli jsme se zachovali, jak nejlépe jsme mohli.

DV: A proč si myslíte, že se P. s tímto problémem setkal?“

KP3: Myslíte, s problémem jako s alkoholem?

DV: Ano, nebo obecně i proč se P. choval tak, že kouřil, pil alkohol, zmínili jste se i o odmlouvání a drzém chování.

KP3: Kouření a alkohol viděl P. jako malý, než jsme si ho vzali do pěstounské péče, u svých rodičů a známých. Jeho matka byla drogově závislá a alkohol pila skoro každý den, takže si myslíme, že za to mohlo prostředí, ve kterém se před několika lety nacházel. I když jsme si P. vzali jako pětiletého, tak tam nějaký důvod spojený s rodiči být může.

DV: A co vy? Měli jste vy jako malý také problémy s chováním? Chovali jste se například podobně, jako P.?

KP3 pěstoun: Haha, já tedy vůbec. Já byl zlatý dítě, poslouchal jsem. Je to možná i tím, že dřív byl jiný styl výchovy a poslouchat se rodiče muselo vždy.

KP3 pěstounka: Já jsem žádné problémy s chováním neměla. Jako ano, taky jsem ještě před zletilostí ochutnala alkohol, ale nebylo to nic velkého. Zkusí si to každý, stejně jako cigarety. Je potom ale na rodičích, zda to tomu dítěti dál povolí. Já byla také jinak vzorné dítě a uvědomovala jsem si, že nemůžu rodičům přidělovat starosti navíc. Hlavně, jak říkal manžel, dřív se rodiče poslouchat prostě muselo, teď je to jiné.

DV: A jak probíhala komunikace s P. v době, kdy měl problém s chováním? Choval se jinak?

KP3: Tak doma se choval stejně, nezaznamenali jsme žádné jiné chování. Byl možná akorát více drzý a vždy pronesl větu – proč se mě na tohle ptáte, proč vás to zajímá.

DV: A mělo problémové chování P. nějaké důsledky na Vaši rodinu, ve škole a podobně?

KP3: Tak doma to bylo trochu jiné, P. se s manželkou moc nebavil, se mnou sice trochu ano, ale taky jsme spolu nevedli několikaminutový rozhovor o tom, co dělal venku. Byla doma taková napjatá atmosféra, hlavně po tom incidentu s alkoholem. Ve škole o tom incidentu paní učitelka také věděla. V tu dobu dostal P. své první dvě poznámky ve škole.

DV: Vy jste problémové chování P. řešili, ale pokud byste problémové chování neřešili, znáte nějaké důsledky neřešení problémového chování?

KP3: Asi by se to více táhlo po úřadech a museli bychom pořád něco vysvětlovat. Jiné důsledky nás asi nenapadají.

DV: S tím je spojená prevence rizikového chování. Jste obeznámeni s prevencí rizikového chování? V čem prevence problémového chování podle Vás spočívá?

KP3 pěstoun: Řekl bych, že prevence je předcházení toho chování, tak určitě je dobré, aby pěstouni věděli, jak problémové chování u dítěte řešit. V tom si myslím, že je super vzdělávání, kterého se každý rok, asi celkem třikrát po osmi hodinách, účastníme. Vždy si ze vzdělávání odnesu nějaké nové informace.

KP3 pěstounka: Já bych asi souhlasila s manželem. Možná jsou dobré taky knížky, pravidelné čtení o tom tématu, jak s dětmi řešit problémy.

DV: A jaký vlastně máte názor na obecně problémové chování u dětí?

KP3: No je to špatný (*smích*). Děti by měli vědět, že se to nedělá, a hlavně by měli vědět důsledky jejich jednání. P. si třeba absolutně neuvědomoval, že to, co dělal, jako že pil alkohol, je špatně.

DV: Jak byste řešili problémy u dětí rozdílných věkových kategorií? Pohlíželi byste na konkrétní problémy z hlediska věku jinak?

KP3 pěstoun: Nejdřív bych to řešil domluvou, rozhovorem. Pokud by ani to nezabralo, zavolal bych na pomoc odborníky, ale u všech věkových kategorií bych to řešil takto stejně.

KP3 pěstounka: Naprosto souhlasím s manželem. Řešila bych to domluvou a poté až s odborníky u všech dětí stejně, je jedno, jestli by to bylo osmileté dítě nebo dvanáctileté.

DV: A poslední otázka. Jaké jsou podle Vás rizikové faktory pro vznik problémového chování u dítěte?

KP3: V tom se určitě shodneme. Za nás je to stoprocentně dědičnost, poté taky negativní rodinné prostředí. To je za nás to nejhlavnější. A potom taky parta kamarádů, spolužáků, kterým se chce třeba dítě vyrovnat, a proto se chová problémově, aby do party zapadlo. To prostředí ve škole dělá hodně a dítě často nechce být ostrčené na okraji kolektivu.

Příloha VI.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP4

DV: S jakým problémovým chováním jste se u dítěte setkala? Jak to probíhalo?

KP4: Lhaní, odmlouvání, drzý chování, občas chodil za školu.

DV: A jak jste celkově T. chování řešil

KP4: Mluvil jsem s T. o tom jeho chování, ale to stejně nepomohl. Chvilku jsem ho nechal být, zda se jeho chování zklidní, ale spíše se jeho chování zhoršilo, tak jsem zavola pracovníci z doprovázející organizace a řešil jsem to s ní.

DV: Takže Vám v řešení pomohla pracovníce doprovázející organizace?

KP4: Jo, neměl jsem nikoho, kdo by to s námi jiný řešil. Rodiče nemám, ani partnerku.

DV: A jak pracovníce z doprovázející organizace s vámi T. chování řešila?

KP4: Ptala se na to, zda musí T. doma dodržovat nějaký pravidla a hranice. Je pravda, že dřív jsem nechával T. hodně volnou výchovu, neměl to jako malý jednoduchý, tak jsem ho s pravidly nechtěl zatěžovat, to ale bylo špatně. Teď už to vím. Pak se mě ptala, jak vypadá naše vzájemná komunikace, kdy je T. vůči mně drzý, v jakých situacích. To bylo nejvíc v situaci, kdy jsem mu nechtěl vyhovět například s tím, že si T. usmyslel večer, že chce pizzu a já mu ji nekoupil. To udělal velkou scénu, kvůli kravinám. Pracovnice si s T. pravidelně jednou za týden povídala o jeho životě, a to dost pomohlo. Jednou jsme byli i dokonce na sezení u psychologa, kterého nám pracovníce z doprovázející organizace zprostředkovala.

DV: Měla jste pocit, že si s K. během jejích výchovných problémů už tolik nerozumíte?

KP4: Asi trochu ano. T. byl často podrážděný, odmlouval, byl drzý a nechtěl mě poslouchat.

DV: A řešil byste problémové chování v současné době jinak, než dříve?

KP4: Asi ne.

DV: A proč si myslíte, že se T. takto problémově choval?

KP4: Asi si myslel, že mu koupím všechno, vyhovím mu ve všem. Na začátku, co jsem si ho vzal do péče, jsem mu vše koupil, tak za to asi mohu trochu já, ale postupem času jsem si uvědomoval, že to není dobře. T. si ale na to, že všechno má, zvykl, a pak se choval hodně problémově. Párkrát se vlastně si stalo, že si usmyslel, že nechtěl jít do školy. Já mu řekl, že do školy jít musí. Do školy jsem T. odvezl, jenže za hodinu mi volá paní učitelka ze školy, že T. ve škole není. Šel za školu s kamarády.

DV: A co vy? Měl jste vy jako malý také problémy s chováním? Choval jste se například podobně, jako T.?

KP4: Asi jsem byl občas vůči rodičům drzý nebo jsem odmlouval, ale to si myslím, že k období dospívání patří. Nesmí to ale zajít za nějakou pomyslnou hranici. Já vždy věděl, co si mohu a nemohu k rodičům dovolit, a podle toho tak jednal. Kdybych já tenkrát šel za školu, tak mi rodiče dají tak na zadek, že si rok nesesdu. Tak jsem za školu nikdy nešel, protože jsem nechtěl vidět ty důsledky toho.

DV: A jak probíhala komunikace s T. v době, kdy měl problém s chováním?

KP4: Právě že komunikace s ním byla náročná, T. se vždy urazil, pak byl drzý, odmlouval a takový kolotoč to byl. Teď je to o trochu lepší, ale drzý je dost, i když se s ním o jeho chování snažím mluvit a pracovnice s T. taky pravidelně spolupracuje.

DV: A mělo problémové chování T. nějaké důsledky na Vaši rodinu, ve škole a podobně?

KP4: Mezi námi dvěma to bylo v jednu dobu hrozný, T. byl často opravdu uražený a odmlouval. Ve škole dostal také poznámky za drzé chování vůči paní učitelce, to už jsem pak musel řešit i ve škole.

DV: A znáte nějaké důsledky neřešení problémového chování?

KP4: Napadá mě jen to, že by se ten problém mohl rozrůst a byl větší. Mohl by se na ten problém nabalit další a další, až by z toho bylo několik problémů dohromady. Třeba kdybych neřešil to drzé chování u T., mohlo by se to rozrůst do T. šikany ostatních.

DV: S tím je spojená prevence rizikového chování. Jste obeznámen s prevencí rizikového chování? V čem prevence problémového chování podle Vás spočívá?

KP4: Asi chození na různé přednášky a vzdělávání, jako pravidelně chodím. I když, za ty léta se na tom vzdělávání už nic nového nedozvídám, vše se pořád opakuje a účastním se toho jen z důvodu, že musím. Nebo čtení různých knížek na téma spojené s výchovou dětí, to je za mě taky prevence.

DV: A jaký vlastně máte názor na obecně problémové chování u dětí?

KP4: No, je to hrozné, ale bohužel v této době časté. Děti nemají od svých rodičů třeba správný vzory chování a chovají se hrozně. Nejhorší je, když rodiče s dětmi to jejich chování neřeší, to nechápu.

DV: Jak byste řešila problémy u dětí rozdílných věkových kategorií? Pohlížela byste na konkrétní problémy z hlediska věku jinak?

KP4: Řešil bych to stejně jak u desetiletého, tak u patnáctiletého. Nejdřív bych si s dítětem promluvil, a pokud by to nezabralo, tak bych zavolal pracovnici z doprovázející organizace, aby mi pomohla. A ještě bych zabavil telefon nebo dal za úkol doma uklízet a vysávat (*smích*).

DV: A poslední otázka. Jaké jsou podle Vás rizikové faktory pro vznik problémového chování u dítěte?

KP4: To, kde dítě vyrůstá, má hodně vliv na člověka v budoucnu. Možná bych řekl i dědičnost, jelikož u T. vidím hodně podobnosti s mým synem (jeho otcem), a to myslím převážně ty negativní věci. Jeho otec taky lhal a chodil často za školu, tak to může mít T. dědičný.

Příloha VII.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP5

DV: S jakým problémovým chováním jste se u dítěte setkala? Jak to probíhalo?

KP5: M. pravidelně kouří cigarety a vím, že pije, i když se to snaží přede mnou skrýt. M. bude zanedlouho osmnáct, a proto je těžké držet ji od alkoholu daleko. Vím, že před rokem střídala také často sexuální partnery, řešili jsme to i se sexuologem. M. byla dokonce již na potratu.

DV: A jak se situace se sexuálním životem M. vyřešila?

KP5: Začala užívat antikoncepci a díky návštěvě sexuologa a poté také psychologa si M. uvědomila, že provozovat nechráněný sexuální styk s velkým počtem partnerů není dobrý. M. již ví, že se má již chránit i před nemocemi kondomem, ale zda je v ochraně M. opravdu poctivá, to nevím.

DV: A kdo Vám s řešením tohoto problému kromě psychologa a sexuologa pomohl?

KP5: Moje rodina, hlavně má druhá dcera, jelikož já se v současné době a trendech již moc neorientuji, i když se snažím (*smích*). Potom nám v té situaci pomohla pracovnice z organizace, která za námi pravidelně dojíždí. Právě ona mi předala kontakt na sexuologa a psychologa. Já se pak akorát s M. k lékařům objednala.

DV: Měla jste pocit, že si s M. během jejích výchovných problémů už tolik nerozumíte?

KP5: Nevím, jestli se řadí sexuální promiskuita mezi výchovné problémy, ale M. se mi během jejího života o sexuálním životě nikdy nezmiňovala, takže bych řekla, že v tomto směru naše komunikace probíhala normálně. Když ale M. užívala často alkohol a kouřila, tak mezi námi trochu vážla komunikace, M. byla často zavřená v pokoji a odmítala se mnou mluvit, protože věděla, že bych ji něco k jejímu kouření a popíjení alkoholu řekla.

DV: A řešila byste problémové chování v současné době jinak, než dříve?

KP5: Ne, myslím, že jsem to vyřešila dobře.

DV: A proč si myslíte, že se M. s tímto problémem setkala?

KP5: M. matka se několik dlouhých let živila jako prostitutka a co vím, tak střídala celý svůj život partnery. Nejhorší na tom bylo to, že si s každým partnerem vždy udělala dítě, které se pak dostalo do péčovské péče rodinných příslušníků, co vím, tak se jedno dítě dostalo i do péče cizích pěstounů. Takže si myslím, že to má M. v krvi, přeci jenom je to její matka a náznak u M. v oblasti častého střídání sexuálních partnerů byl. Jen doufám, že si M. uvědomila své chování.

DV: A co vy? Měla jste vy jako malá také problémy s chováním? Chovala jste se například podobně, jako K.?

KP5: Co se týče jako alkoholu a cigaret, tak jsem si jednou za čas jako mladá taky dala. Teď už alkohol nepiju, dříve jsem si dala třeba dvě až tři sklenky vína do týdne, cigarety to stejný. Ptala jste se, jestli jsem se chovala podobně jako K. To určitě ne. Partnery jsem nestřídala vůbec, byla jsem v tomto hodně striktní (*smích*).

DV: A jak probíhala komunikace s K. v době, kdy měla problém s chováním? Chovala se jinak?

KP5: Nechtěla se o tom se mnou vůbec bavit. Snažila jsem se vždycky s ní probrat, jak se cítí a zda s něčím potřebuje pomoci, ale nekomunikovala se mnou.

DV: A mělo problémové chování K. nějaké důsledky na Vaši rodinu, nebo ve škole a podobně?

KP5: No, samozřejmě si K. spolužáci všimli, že má každou chvíli jiného kluka. K. má ráda sociální sítě a vždy si jak na Facebook, tak na Instagram dávala s partnery plno fotek, které po rozchodu smazala. To se mezi dětmi ve škole rychle rozkřikne, hlavně co vím, tak to byli často starší kluci, kteří měli už řidičák, auta a vyzvedávali K. před školou. Děti to samozřejmě viděly, že jo. Takže bych řekla, že u K. ve škole panovalo trochu to, že K. byla ostrčená a jednu chvíli neměla ve třídě ani jednu kamarádku. To se naštěstí změnilo, ale je to tím, že K. propadla a je v jiné třídě. U nás doma to asi žádné důsledky nemělo, až na to, že jsme si s K. chvíli neměly co říct, jak byla uzavřená.

DV: Vy jste říkala, že jste problémové chování řešila, ale pokud byste problémové chování neřešila, znáte nějaké důsledky neřešení problémového chování?

KP5: U K. si myslím, že by to nejhorší, co se mohlo stát, bylo to, že by otěhotněla znovu, nebo by chytila nějakou pohlavní nemoc, to si myslím, že by byl důsledek. U toho alkoholu si myslím, že kdyby to přišlo do fáze, kdy by ho pila často, mohla by být důsledkem určitě závislost na alkoholu.

DV: S tím je spojená prevence rizikového chování. Jste obeznámena s prevencí rizikového chování? V čem prevence problémového chování podle Vás spočívá?

KP5: Čtení knížek, nějaké přednášky na téma o dospívání a problémy s tím spojený, určitě u nás pěstounů je prevencí naše povinné vzdělávání, pak možná nějaké přednášky na školách by nebyly špatné, kdyby se pořádaly.

DV: A jaký vlastně máte názor na obecně problémové chování u dětí?

KP5: Tak je to špatný, co bych k tomu řekla, ale je hlavně důležité to, aby to rodiče začali hned řešit a nezašlo to do nejhoršího stádia, kdy by se s tím už nic dělat nemohlo. Co vidím v okolí, tak děti si v dnešní době dovolí fakt hodně, nemají žádný autoritu a neumí se chovat ve společnosti, to je velký kámen úrazu a měli by ti rodiče se snažit děti vychovávat správně a nastavit jim jasná pravidla, jak se mají chovat.

DV: Jak byste řešila problémy u dětí rozdílných věkových kategorií? Pohlížela byste na konkrétní problémy z hlediska věku jinak?

KP5: To by bylo hodně individuální, asi bych se to snažila řešit stejně, jen s tím rozdílem, že se starším dítětem bych použila jiný tón hlasu než na mladší dítě (*smích*).

DV: A poslední otázka. Jaké jsou podle Vás rizikové faktory pro vznik problémového chování u dítěte?

KP5: Za mě velkou roli hraje dědičný chování, to jsem se už přesvědčila u K. Pak nejspíš vrstevníci, kamarádi ve škole a podobně, kteří můžou dítě ovlivňovat, a dítě se pak chová problémově, i když by ho to samo nenapadlo. Setkala jsem se u K. i s tím, že se chtěla dostat do party kamarádů, a proto se opravdu dost opila. To bylo něco. Naštěstí se dostala v pořádku domů, ale nepřeji to nikomu si to zažít u dítěte.

Příloha VIII.: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s KP6

DV: S jakým problémovým chováním jste se u R. setkala?

KP6: Tak klasika u dospívajícího dítěte – odmlouvání, je drzá, snaží se křičet, když se jí něco nepovolí, kouří cigarety.

DV: A jak R. chování probíhá/probíhalo?

KP6: R. má nastavená pravidla, která musí již od začátku, co ji mám v péči, dodržovat. To se týká pravidelné stlaní postele, úklid pokoje, příprava do školy, v případě potřeby vynést odpadkový koš, který má v pokoji a příprava svačiny do školy den předem večer. No a pak samozřejmě včasné příchody domů ze školy, a pokud chce jít R. ven, musí mi to předem oznámit, ať o tom vím. Musí tady být nějaká domluva přeci, ale často se právě stává, nebo spíš stávalo, že R. mi sice dá vědět, že přijde domů dýl, protože je u kamarádky, jenže se dělo to, že mi R. zavolala v osm večer, že bude u kamarádky nakonec spát. To se mi ale určitě nelíbí, pokud je to během týdne, kdy chodí do školy, protože to je kamarádka už starší, která chodí do práce. Tak jsem ji řekla, ať se vrátí co nejdříve domů. Samozřejmě byla na mě R. drzá, odmlouvala, do telefonu na mě křičela.

DV: A jak jste pak K. chování řešila?

KP6: Když přijela domů, snažila jsem se s ní o tom mluvit, jenže ona se zavřela do pokoje a nemluvila se mnou. Tahle situace se vždy opakovala, akorát situace se měnila. To stejné bylo u tématu kouření cigaret. Když nebylo po jejím, tak jsem byla já za tu špatnou.

DV: A pomohl Vám někdo s řešením celé situace s R?

KP6: Řešila jsem to s R. primárně já a můj manžel. Občas se to snažila s R. řešit i má sestra, ale nemělo to žádný výsledek.

DV: A Vaše doprovázející organizace o těchto problémech věděla?

KP6: Jojo, pracovnice se mnou o problémech s R. vždy mluvila. Nabízela mi i možnost zprostředkování jiné odborné pomoci, ale tu jsem nevyužila. Věřila jsem, že to s R. zvládnou vyřešit sama. Hodně mi paní z doprovázející organizace taky pomohla, to ano, dala mi rady do výchovy a vždy se mě snažila vyslechnout, byla a je to moje opora, pokud se potřebuji vyzpovídat.

DV: Měla jste pocit, že si s R. během jejích výchovných problémů už tolik nerozumíte?

KP6: Jak jsem říkala, tak právě R. měla problém hlavně v tom odmlouvání, křiku, drzý chování a cigarety, a to byla taky témata, která se mnou nechtěla nikdy pořádně řešit. V tu nejhorší dobu asi před rokem to bylo nejhorší, to zrovna začala R. kouřit a nerozuměly jsme si vůbec, R. se bavila více s mým manželem, než se mnou, i když jsme do té doby měly krásný vztah. Teď je to naštěstí už lepší.

DV: A řešila byste problémové chování v současné době jinak, než dříve?

KP6: To určitě ne. Ani nevím, jak bych to jinak mohla řešit, maximálně využít odborné pomoci nějaké poradny nebo tak.

DV: A proč si myslíte, že se R. s tímto problémem setkala?

KP6: Ani nevím, nejspíš za to může období dospívání, každé dítě trochu odmlouvá, je drzé, ale u nás bych řekla, že to v jednu dobu překročilo všechny meze. Je důležitý vždycky začít ten problém řešit hned, ne až za rok, kdy ten problém může narůst do větší podoby. No a to, že za mými zády kouří cigarety, si myslím, že může hodně její okolí, hlavně její spolužačky, se kterými se R. hodně baví. Já ji cigarety nikdy nekoupila, snažila se jí držet od těchto věcí daleko, ale dítě když chce, vždycky si všechno nějak sežene.

DV: A co vy? Měla jste vy jako malá také problémy s chováním? Chovala jste se například podobně, jako R.?

KP6: Jak jsem řekla, každé dítě odmlouvá, je drzé, hlavně v období dospívání, ale je na rodičích, jak tomu dítěti povolí, aby se chovalo. Já měla striktní rodiče a nikdy bych si nedovolila si v patnácti letech zapálit cigaretu nebo se opít, nikdy. Když jsem byla drzá, schytala jsem od otce pohavek a příště si to už raději rozmyslela (*smích*).

DV: A jak probíhala komunikace s R. v době, kdy měla problém s chováním? Chovala se jinak?

KP6: Kromě toho, že odmlouvala, křičela a byla drzá nebo kouřila cigarety, které měla a má ode mě zakázané, tak jiné problémy jsem s R. neřešila a komunikace probíhala stylem, že R. odpovídala jednoslovně a nechtěla si se mnou tolik povídat.

DV: A mělo problémové chování R. nějaké důsledky na Vaši rodinu, nebo ve škole a podobně?

KP6: Ve škole jednou dostala poznámku za drzé chování, to ano, jinak žádný jiný problémy ve škole neměla. Nechtěla se třeba doma učit, tak se vztekala, odmlouvala, ale co se týká naší rodiny, nějaké velké důsledky to jako nemělo, spíše byla uzavřená a nemluvila s námi doma.

DV: Vy jste říkala, že jste problémové chování řešila, ale pokud byste problémové chování neřešila, znáte nějaké důsledky neřešení problémového chování?

KP6: Kdybych neřešila přímo R. chování, tak si myslím, že by nějaký velký důsledek tohle chování nemělo, byla drzá především vůči mně, možná bych ztrácela postupem času autoritu a R. by si ke mně dovolila víc a ve škole by dostávala více poznámek a mohlo by to asi zajít do větších výchovných problémů.

DV: S tím je spojená prevence rizikového chování. Jste obeznámena s prevencí rizikového chování? V čem prevence problémového chování podle Vás spočívá?

KP6: V čem spočívá prevence? Myslím si, že asi na základě vzdělávání, čtení odborných knih, účastnění se nějakých přednášek zaměřených na různá témata nebo bych do toho zahrнула i naše vzdělávání pěstounů.

DV: A jaký vlastně máte názor na obecně problémové chování u dětí?

KP6: Je to špatný, co bych k tomu říkala dobrého (*smích*). Rodiče by se měli o děti starat, my jako pěstouni se většinou snažíme dítěti poskytnout domov a péči, jakou si zaslouží i

přesto, že je to občas náročný, protože jsme už jiná věková kategorie a já třeba spoustu věcem už nerozumím. Snažím se ale vždy nastavit R. pravidla, která nejsou vždy pevně nedodržována, ale je to vždycky o komunikaci a nějak to vždy půjde, doufám.

DV: Jak byste řešila problémy u dětí rozdílných věkových kategorií? Pohlížela byste na konkrétní problémy z hlediska věku jinak?

KP6: Podle toho, o jaké problémy by se jednalo, jestli jen drzé chování, nebo užívání drog, to už je podle mě náročnější na řešení. Ale vždycky bych si s dítětem promluvila a snažila se zjistit příčinu jeho chování, nebo když bych se nebyla jistá, zavolala bych odborníkovi nebo naší doprovázející organizaci.

DV: A poslední otázka. Jaké jsou podle Vás rizikové faktory pro vznik problémového chování u dítěte?

KP6: Špatné prostředí, kde dítě vyrůstá, špatný vzor v rodině, dědičnost a určitě bych řekla, že kamarádi dítěte a celkově vrstevníci, kde se dítě pohybuje.

Abstrakt

VLČKOVÁ, D. *Rizikové chování dětí v pěstounské péči*. České Budějovice 2024. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Helena Machulová, Ph.D.

Klíčová slova: rizikové chování, dospívání, prevence, pěstounská péče, orgán sociálně-právní ochrany dětí, doprovázející organizace

Diplomová práce se zabývá problematikou rizikového chování dětí v pěstounské péči se zaměřením na příčiny a důsledky rizikového chování. První část práce je zaměřená na charakteristiku náhradní rodinné péče, a podrobněji je vysvětlena zejména pěstounská péče, dále se práce věnuje vymezení rizikového chování, kde podrobněji vysvětlují jednotlivé typy rizikové chování, příčiny vzniku a prevenci rizikového chování, role doprovázející organizace a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Druhá část práce je zaměřena na výzkum, kde bylo hlavním cílem zmapovat rizikové chování u dětí v pěstounské péči zaměřením na důsledky jejich jednání.

Abstract

Risky behaviour of children in foster care

Key words: risky behaviour, prevention, foster care, authority for social and legal protection of children, accompanying organisations

The diploma thesis deals with the issue of risky behavior of children in foster care with a focus on the causes and consequences of risky behavior. The first part of the thesis is focused on the characteristics of substitute family care, and in more detail it is explained in foster care, then the thesis deals with the definition of risky behavior, where I explain in more detail the different types of risky behavior, the causes of the emergence and prevention of risky behavior, the role of the accompanying organization and the authority of social and legal protection of children. The second part of the thesis is focused on research, where the main goal was to map risky behavior in children in foster care by focusing on the consequences of their actions.